ORHEIUL VECHI
REZERVAȚIA CULTURAL-NATURALĂ

Institutul
de Cercetări
Bioarheologice
și Etnoculturale

Revista

de Arheologie, Antropologie și Studii interdisciplinare

Journal of Archaeology, Anthropology and Interdisciplinary Studies

4

2022

COLEGIUL EDITORIAL
Dr. hab. Valentin DERGACIOV, editor onorific (Republica Moldova)
Prof. Paul PETTITT, editor onorific (Marea Britanie)

Dr. Angela SIMALCSIK, editor responsabil (România, Republica Moldova)
Dr. Bianca PREDA-BĂLĂNICĂ (Finlanda, România)
Dr. Alin FRÎNCULEASA (România)
Dr. Cristian Eduard ȘTEFAN (România)
Dr. Daniel GARVĂN (România)
Dr. Denis TOPAL (Republica Moldova)
Dr. Adela KOVÁCS (România)

COLEGIUL DE REDACȚIE/PEER-REVIEW
Dr. Angela SIMALCSIK, redactor responsabil (România, Republica Moldova)
Prof. Paul PETTITT (Marea Britanie)
Dr. Denis TOPAL (Republica Moldova)
Dr. Adela KOVÁCS (România)
Dr. Gabriel VASILE (România)
Dr. Vasile DIACONU (România)
Dr. Bianca PREDA-BĂLĂNICĂ (Finlanda)
Dr. Vitalij S. SINIKA (Moldova)
Dr. Dorina ONICĂ (Republica Moldova)
Dr. Valentin DUMITRAȘCU (România)
Dr. Lucian MUNTEANU (România)
Cristina-Elena CORDOȘ (România)
Dr. Mariana COCIERU (Republica Moldova)
Dr. Ioan Sebastian BRUMĂ (România)
Dr. Lavinia GRUMEZA (România)
Dr. Ștefan HONCU (România)
Dr. Raluca KOGĂLNICEANU (România)
Dr. George Bodi (România)
Ion CIOBANU, secretar de redacție (Republica Moldova)
Dr. Alin FRÎNCULEASA (România)
Dr. Cristian Eduard ȘTEFAN (România)
Dr. Ștefan VASILE (România)
Dr. Daniel GARVĂN (România)
Dr. Roxana MUNTEANU (România)
Dr. doc. Oksana HRYTSYUTA (Ucraina)
Dr. Dmitriy KIRICENKO (Azerbaidjan)
Dr. Alexandru BERZOVAN (România)
Dr. Andrei COROBCEAN (Republica Moldova)
Marian LIE (România)
Dr. Lilia DERGACIOVA (România)
Dr. Robert Daniel SIMALCSIK (România)
Dr. Cătălin-George FEDOR (România)
Dr. Victor COJOCARU (România)
Dr. Bogdan HAIDUC (România)
Dr. Vlad VORNIC (Republica Moldova)

Alexandru KOVÁCS, traducător, corector (limba engleză, limba franceză, limba germană) (România)
Dr. Ștefan VASILE, responsabil de indexarea revistei (România)
Dr. Denis TOPAL, concept copertă (Republica Moldova)
Dr. Bianca PREDA-BĂLĂNICĂ, concept grafic (Finlanda)
Dr. Mihail BĂȚ, machetare și aranjare în pagină (Republica Moldova)

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de autori.
The editorial board is not reponsible for the opinions expressed by authors.

Toate lucrările publicate în Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare (RAASI) sunt recenzate de specialiști în domeniu (peer-reviewed journal).

Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare (RAASI) este publicația anuală a Institutului de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale (ICBE) din Chișinău.

Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare (RAASI) este indexată în bazele de date internaționale CEEOL și ERIHPLUS.

CC BY NC SA

Editare și tipar: Bons Offices

ISSN: 2587-3768
E-ISSN: 2587-3776
Chișinău 2022

Cuprins

STUDII // MATERIALE // NOTE

Daniel Garvăn, Gabriel Stăicuț, Gabriela Sava

Câteva elemente de datare a așezării Boian–*Giulești* de la Pietrosu (județul Buzău)

*Chronological markers of the Boian–*Giulești *site from Pietrosu (Buzău County)* 7

Cristian Eduard Ștefan

Early metallurgy north of Danube: A necklace from a Boian – *Vidra* grave discovered at Glina–*La Nuci*

*Metalurgia timpurie la nord de Dunăre: un colier dintr-un mormânt Boian–*Vidra *descoperit la Glina–*La Nuci 23

Adela Kovács

Unelte din cultura Cucuteni: polonicele din lut între utilitate practică și simbol

Tools from Cucuteni Culture: Ladles made in clay, between everyday use and symbol 39

Maria-Cristina Ciobanu, Felix-Adrian Tencariu

Recent discoveries of mat imprints on pottery from Cucuteni–*Cetățuie* (Iași County, Romania). Thoughts and experimental tests on the use of braided supports in forming prehistoric ceramics

*Descoperiri recente de impresiuni de rogojină pe ceramică de la Cucuteni–*Cetățuie *(jud. Iași, România). Considerații și teste experimentale privind utilizarea suporturilor împletite în modelarea ceramicii preistorice* 67

Svitlana V. Ivanova

The North-West frontier of the Black Sea steppe in the Early Bronze Age

Nord-Vestul Mării Negre ca „spațiu de frontieră" al stepei la începutul epocii bronzului 89

Alin Frînculeasa, Daniel Garvăn, Angela Simalcsik, Octav Negrea, Roxana Munteanu, Cătălin Dinu, Ana Ilie, Laurențiu Grigoraș

Ritualul Iamnaia și persistențe locale în prima jumătate a mileniului al III-lea (complexe funerare cercetate în anul 2021 în nordul Munteniei)

The Yamnaya ritual and local persistence in the first half of the third millennium BC (funerary features researched in 2021 in northern Muntenia) 127

Bianca Preda-Bălănică

Note on a Pădureni type shaft-hole axe from northern Muntenia
Notă despre un topor de tip Pădureni din nordul Munteniei 167

József Puskás, Zoltán-József Botha

Contacts between south-eastern Transylvania and the Upper Tisza Basin during the Middle and the Late Bronze Age
Contacte între sud-estul Transilvaniei și bazinul superior al Tisei în perioadele mijlocie și târzie ale epocii bronzului 187

Dmitriy A. Kiricenko, Angela Simalcsik

Modificarea formei capului/craniului în Caucazul de Sud și Orientul Apropiat în perioada târzie a epocii bronzului – perioada timpurie a epocii fierului. Date arheologice și antropologice
Changing the shape of the head/skull in the Southern Caucasus and the Middle East in the Late Bronze Age and Early Iron Age. Archaeological and anthropological data 213

Lucian Munteanu, Nicoleta Vornicu

Contribuții la problema imitațiilor de denari romani imperiali din Moldova. Descoperirea monetară din necropola de la Dumitrești Gălății (comuna Schitu Duca, județul Iași, România)
Contributions to the topic of imitations after Roman imperial denarii from Moldavia. The monetary discovery from the necropolis of Dumitrești Gălății (Schitu Duca Commune, Iași County, Romania) 257

George-Dan Hânceanu, Angela Simalcsik, Lăcrămioara-Elena Istina

Necropola din secolele II-III d. Hr. de la Porcești/Moldoveni (punctul *Dealul Gabăra)*, județul Neamț, România. Interpretări arheologice și antropologice despre câteva morminte de incinerație
*The necropolis from the 2nd-3rd centuries AD from Porcești/Moldoveni (*Dealul Gabăra *point), Neamț County, Romania. Archaeological and anthropological interpretations of several cremation graves* 267

Ștefan Honcu

Un nou tip de amforă atestat în *Barbaricum*-ul de la est de Carpați. Amfora de tip Forlimpopoli descoperită la Polocin
A new type of amphora attested in Barbaricum *in east Carpathians area. The Forlimpopoli amphora type discovered at Polocin* 311

Gabriel Vasile

Osteodistrofia biparietală – o manifestare neobișnuită. Asupra unui schelet medieval de pe teritoriul României
Biparietal osteodistrophy – a rare condition. On a Medieval skeleton on the territory of Romania 319

Robert Daniel Simalcsik
Populații medievale de pe teritoriul statului medieval moldovenesc comparate prin câteva elemente antropologice
Mediaeval populations on the territory of the Mediaeval State of Moldova compared through some anthropological elements 341

George-Dan Hânceanu, Andrei Baltag
Cercetări arheologice din anii 1969-1970 în cimitirul medieval al bisericii *Precista Mică* din Roman
Archaeological research from 1969-1970 in the medieval cemetery of the Precista Mică *Church in Roman* 367

George-Cătălin Fedor
Memorie colectivă și specific local într-o comunitate rurală moldovenească
Collective memory and local specific in a Moldovan rural community 411

RECENZII // PREZENTĂRI DE CARTE

Adela Kovács, Alexandru Nechifor, Constantin Aparaschivei
Frumusețea transpusă în lut. Catalogul statuetelor antropomorfe cucuteniene din Muzeul Județean Botoșani

Яна Яковишина, Оксана Куценяк // Yana Yakovyshyna, Oksana Kutseniak
Трипільська антропоморфна пластика у фондах Львівського історичного музею // The Trypillian anthropomorphic plastic art in the collection of Lviv Historical Museum
Cristian Eduard Ștefan 425

Lista autorilor / List of authors 429

Norme de redactare / Publishing Rules 431

Cercetări arheologice din anii 1969-1970 în cimitirul medieval al bisericii *Precista Mică* din Roman

George-Dan Hânceanu[1]*, Andrei Baltag[2]*

Rezumat. În anul 1969 s-au efectuat primele cercetări arheologice (cu caracter/scop de salvare) în cimitirul medieval al Bisericii *Precista Mică* din Roman (jud. Neamț), ca urmare a unor descoperiri accidentale înregistrate cu prilejul amenajării unui teren de sport în curtea fostei Școli Generale nr. 5. Metoda de cercetare din anii 1969-1970 a inclus trei secțiuni (notate S.I-S.III) și șase casete (notate C.1-C.6), care au dezvelit 32 de morminte de înhumație (dintre care două duble). Dintre acestea, doar 12 morminte conțineau obiecte funerare: nouă monede (în mormintele M.1, M.9, M.16, M.21, M.22, M.25, M.27, M.28, ultimul cu două monede), doi cercei (M.24), două ace de văl (M.21) și doi nasturi globulari (M.17, M.23). Defuncții sunt majoritatea adulți, dar se observă și ponderea ridicată a mortalității infantile. Cimitirul se datează în secolele XVI-XVII.
Cuvinte cheie: școală, biserica ortodoxă *Precista Mică*, cimitir medieval, morminte, cercei, monede.

Archaeological research from 1969-1970 in the medieval cemetery of the *Precista Mică* Church in Roman. In 1969, the first archaeological investigations (with salvage character) were carried out in the medieval cemetery of the *Precista Mică* Church in Roman (Neamț County), following accidental finds recorded during the construction of a sports ground in the courtyard of the former General School No. 5. The research method from 1969-1970 included three trenches (noted S.I-S.III) and six extensions (noted C.1-C.6), which revealed 32 inhumation graves (two of which were double). Of these, only 12 graves contained funerary objects: nine coins (in graves Gr.1, Gr.9, Gr.16, Gr.21, Gr.22, Gr.25, Gr.27, Gr.28, the last with two coins), two earrings (Gr.24), two veil pins (Gr.21) and two globular buttons (Gr.17, Gr.23). Most of the deceased are adults, but a high infant mortality rate is also reported. The cemetery dates back to the 16th-17th centuries.
Keywords: school, *Precista Mică* orthodox church, medieval cemetery, graves, earrings, coins.

[1] Muzeul de Istorie din Roman (Complexul Muzeal Național Neamț), Roman, jud. Neamț, România.
[2] Institutul de Arheologie, Academia Română, Filiala Iași, România.
* Autor corespondent: georgehanceanu@yahoo.com; andreibaltag@outlook.com.

CC BY NC SA

Introducere

În urmă cu peste 50 de ani, cu prilejul amenajării terenului de sport din spatele Școlii Generale nr. 5 din Roman[3], au fost descoperite accidental materiale ceramice, motiv pentru care s-au efectuat săpături arheologice (începute în anul 1969). Cercetările, la acel moment cu caracter de salvare, efectuate de arheologul Domnița Hordilă (**Pl. VI/7, 8**), au permis investigarea unei locuințe adâncite cu gropi menajere, care conținea ceramică și obiecte din metal[4]. Respectivele lucrări au atins și o parte din cimitirul Bisericii ortodoxe *Precista Mică* (**Pl. II/1**). Această situație se datorează faptului că limita incintei bisericești se extindea în trecut și în zona învecinată, pe suprafața alocată terenului de sport din curtea școlii (**Pl. II/2, 3**).

Organizarea unei expoziții temporare recente, a cărei tematică a vizat cimitirele medievale din Roman și împrejurimi, a fost imboldul care ne-a determinat să ne îndreptăm atenția asupra acestor descoperiri, din punctul *Fosta Școală nr. 5*[5]. Deoarece a trecut o foarte lungă perioadă (peste 50 ani), iar rezultatele nu au fost valorificate (nici măcar parțial)[6], am considerat necesară includerea în circuitul științific a descoperirilor funerare.

În lipsa carnetului de șantier, informațiile despre modul de înmormântare, adâncime și inventar au fost furnizate de planurile cu desenele mormintelor, fotografiile și informațiile din registrul de inventar. La aceste surse am adăugat fotografii cu actualul loc al cercetărilor, obiectelor, precum și desene cu piesele funerare. O contribuție aparte o aduc determinările numismatice. Lipsa unei expertize antropologice se datorează fie neprelucrării materialului osteologic uman, fie pierderii sau rătăcirii rezultatelor[7].

Istoricul bisericii

Biserica *Precista Mică* ori Precista „de Sus"[8] (cod LMI: NT-II-m-B-10678) a fost ridicată pe locul unui vechi lăcaș din lemn, construit la mijlocul secolului al XVIII-lea sau chiar mai înainte (de către preotul Ioniță). De altfel, datarea mormintelor

[3] În prezent, Școala Generală nr. 2 „Costache Negri".

[4] Rezultate inedite.

[5] Propunem ca acest punct (în care se află cimitirul) să fie cunoscut și utilizat în literatura de specialitate sub denumirea de cimitirul Bisericii *Precista Mică*.

[6] La retragerea din activitate, o parte din arhiva șantierului (carnete, desene), inclusiv pentru segmentul de locuire a zonei, au fost luate de arheolog în vederea publicării rezultatelor. Au rămas doar planurile și filmul cu fotografiile mormintelor (în arhiva „Vasile Ursachi"), ultimele prelucrate cu acordul fostului director al instituției muzeale din Roman.

[7] În arhiva Centrului de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov", Academia Română, Filiala Iași nu au fost găsite fișe de analiză antropologică pentru scheletele descoperite în cimitir.

[8] În latura opusă se află Biserica *Precista Mare* (*Uspenia*), lăcaș construit în secolul al XVI-lea de Domnița Ruxandra Lăpușneanu și fiul acesteia, Bogdan al V-lea.

cimitirului indică prezența unei biserici medievale. Construcția actualului edificiu de zid (**Pl. III/1-3**) a început în anul 1791 (de către preotul Constantin, fiul preotului Ioniță), iar biserica a funcționat – cu un acoperământ provizoriu – până în anul 1826, când se termină lucrul la zidărie (pe vremea preotului Ioan Sofrănescu). Clopotul cel mic are în inscripție trecut anul 1777, care îl leagă de prima biserică, cea de lemn (Ștefănescu 1874, p. 41; Stoicescu 1974, p. 724).

Monumentul are un plan simplu, cruciform, cu absidele laterale ușor pronunțate, care îl încadrează stilului moldovenesc, în varianta specifică secolului al XVIII-lea. În naos și pronaos există calote pe pandantivi, iar în altar este o semicalotă. La exterior are brâu și cornișă profilată, iar în turnul clopotniță este o friză de ocnițe sub cornișă. Acoperișul este în formă de „bulb". Deasupra ușii, la intrarea în pridvor (**Pl. III/4**) este inscripționat textul *Acest pridvor s-a făcut cu ajutorul lui Dumnezeu. Jumătate cu cheltuiala domnului Gh. Ifrim și cu soția sa Elena. Jumătate cheltuială răposatului Pavel Zaharai, la această biserică cu hramul Adormirea Precistei să îi fie spre pomenire. Anul 1855 mai 20*.

Lăcașul nu are turle, turnul-clopotniță s-a zidit separat, iar pridvorul a fost adăugat în anul 1855. Având de suferit în urma cutremurului din noiembrie 1940 și mai apoi a celui de-al doilea război mondial, monumentul a fost restaurat în anul 1946, cele mai recente lucrări de reparație încheindu-se la începutul anilor 2000.

Inițial, atât Biserica *Precista Mică*, de pe str. Castanilor (**Pl. I**), cât și Biserica *Precista Mare*, de pe str. Nicolae Titulescu, au primit hramul *Intrarea în Biserică*, însă din anul 1850 la *Precista Mică* hramul este *Intrarea în biserică a Maicii Domnului*, păstrat până în prezent. Din inventarul bisericii fac parte numeroase cărți de cult din secolul al XVIII-lea și unele icoane aparținând stilului neoclasic, de largă circulație în prima jumătate a veacului al XIX-lea.

Scurt istoric al cercetărilor arheologice[9]

Singurele informații publicate despre săpăturile arheologice de salvare le găsim menționate pe scurt în *Cronica Cercetărilor*, publicată în revista de specialitate *Memoria Antiqvitatis* (Cucoș 1971, p. 581, nr.crt. 12; 1976, p. 303; 1992, p. 47, nr.crt. 44.1.d), în care sunt menționate 25 de morminte de înhumație din secolele XVI-XVII.

[9] În text s-au folosit următoarele abrevieri: pentru metale (AR – argint, AE – bronz, Bi – bilon), date metrologice (g – gram, mm – milimetru, h – ax), stare de conservare a monedelor (f.s.c. – foarte slab conservată, s.c. – slab conservată), contexte arheologice („C" – carou, D – diametru, G – greutate, Gr. – grosime, L – lungime, M – mormânt, S – secțiune), spații monetare (PM – Principatul Moldovei; RU – Regatul Ungariei; PL – Uniunea Polono-Lituaniană; IO – Imperiul Otoman; SIR – Sfântul Imperiu Roman) și colecții (f. inv. – fără număr de inventar, nr.crt. – număr curent, MIR – Muzeul de Istorie Roman, inv. – inventar), Tab. – tabel, Obs. – observații.

Din sursele semnalate aflăm de activitatea de amenajare a unui teren de sport, în anul 1969, care a permis găsirea unor fragmente ceramice. După anunțarea descoperirilor a fost demarată o săpătură de salvare. Pe parcurs au fost descoperite locuințe, gropi menajere medievale cu ceramică fragmentară, dar și obiecte metalice, precum și morminte de înhumație. Investigațiile au continuat până în anul 1972 inclusiv. Pe măsură ce lucrările administrative au avansat și s-au extins de la an la an, cercetarea arheologică s-a adaptat acestora, iar investigarea mormintelor a impus săpături anuale, pe secțiuni (notate S.I-S.III): S.I în 1969, S.II și S.III în 1970.

Metoda de cercetare a inclus respectivele secțiuni, primele două trasate în paralel, orientate nord-sud, iar ultima, transversal pe cele două, dispusă vest-est. Pe lângă secțiuni s-au deschis și casete, fie pentru morminte, fie pentru complexe laice (locuințe, gropi menajere). Secțiunile au avut dimensiuni diferite: S.I - 16,00 m lungime × 1,50 m lățime, S.II - 16,00 m lungime × 4,00 m lățime și S.III - 17,00 m lungime × 1,50 m lățime. Adâncimea la care au fost descoperite mormintele de înhumație era cuprinsă între 1,00-1,80 m. Conform fotografiilor, defuncții au fost înmormântați pe mai multe niveluri, însă o anumită consistență, cu suprapuneri succesive, poate fi observată între 1,50-1,80 m adâncime. Din cronica revistei menționate se cunoșteau doar 25 de morminte, însă, potrivit planurilor și fotografiilor numărul total se modifică, crește la 32 de morminte (unul notat cu M.16a).

Repertoriul mormintelor[10]

Potrivit planurilor (**Pl. VII-VIII**), mormintele de înhumație erau dispuse pe șiruri, de la nord la sud, însă fără a fi grupate. Cele mai multe morminte (17) au fost descoperite în secțiunea S.II/1970, anterior, fiind investigate doar șapte morminte de înhumație (secțiunea S.I/1969). În ultima secțiune (S.III/1970) au fost găsite opt morminte. Majoritatea mormintelor aveau defuncții orientați vest (capul) – est (picioarele), doar câteva schelete fiind ușor deviate de la axa menționată și depuse pe spate (*decubit dorsal*), cu mâinile și picioarele având poziții diferite.

Absența din depozitele actualului Centru de Cercetări de Antropologie „Olga Necrasov" din Iași a materialului osteologic descoperit în mormintele cimitirului de la Roman (punctul *Fosta Școală nr.* 5) a determinat pentru acest studiu doar o analiză antropologică realizată după fotografiile din arhiva „Vasile Ursachi" a Muzeului de Istorie din Roman. Prin urmare, aceste informații trebuie luate în considerație cu rezervele impuse de metodologie[11].

[10] În lipsa carnetului de șantier (cu datele privind etapele cercetării), ne-am limitat la o descriere a mormintelor strict bazată pe planuri, fotografiile din arhiva „Vasile Ursachi" și pe informațiile din registrul de inventar.

[11] Analiză realizată de către Dr. Angela Simalcsik, antropolog la Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov" Academia Română, Filiala Iași; antropolog expert la Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi"; antropolog expert la Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău.

Mormântul M.1 (S.I, c.1-2, -0,70 m) (**Pl. IV/1**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul ușor înclinat spre dreapta. Ambele mâini erau așezate pe piept. Picioarele erau întinse și se aflau la mică distanță de profilul sudic al secțiunii S.I. Nu a fost surprinsă forma gropii. *Inventar funerar:* în zona urechii din partea dreaptă a craniului era un *cercel* din bronz, iar pe piept se afla un *nasture globular* din bronz. În registrul de inventar apare și o *monedă*.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat. Lipsesc tibiile, peroneele și oasele tălpilor. Provine, probabil, de la un individ sub-adult (circa 1-3 ani?).

Mormântul M.2 (S.I, c.6-7, -1,60 m) (**Pl. IV/2, 3**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul spart de presiunea solului. Afectat de umiditatea solului, defunctul avea conservată mai bine partea stângă, cu mâna așezată pe bazin și piciorul întins. Forma gropii era ovală. Pentru cercetarea completă a defunctului s-a deschis o casetă în profilul nordic al secțiunii S.I. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat, cu lipsuri în regiunea membrelor inferioare. Provine de la un individ adult, probabil de sex masculin. Din imagine se distinge relieful supraorbitar foarte accentuat, forma rectangulară a orbitelor, fruntea destul de îngustă, cu bosele frontale atenuate, dimensiunea mare a oaselor membrelor superioare și claviculelor și robusticitatea considerabilă a scheletului.

Mormântul M.3 (S.I, c.7-8, -1,69 m) (**Pl. IV/3**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul spart de presiunea solului. Mâinile erau așezate diferit: stânga pe abdomen, iar dreapta pe bazin. Picioarele erau întinse. Nu a fost surprinsă forma gropii. Pentru dezvelirea craniului s-a „decupat" din profilul nordic al secțiunii S.I. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat, aproximativ complet, cu distrugeri în regiunea tălpilor, cutiei toracice și bazinului. Provine de la un individ adult, probabil de sex masculin. Nu se pot distinge caracteristicile craniene, dar statura scheletică mare și robusticitatea osaturii pledează, cu rezerve, pentru sexul masculin.

Mormântul M.4 (S.I, c.12-13, -1,66 m) (**Pl. IV/4**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, însă deranjat în partea superioară de suprapunerea mormântului M.5. Se observă doar poziția brațului drept, care era pe piept, iar picioarele erau întinse. Nu a fost surprinsă forma gropii. Defunctul are partea superioară prinsă în profilul vestic al secțiunii S.I. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat. Provine de la un individ adult. Lipsește regiunea craniană, care a fost distrusă, cel mai probabil, de oasele membrelor inferioare ale individului din M.5 (femure, tibii și peronee), de asemenea adult, care suprapun zona craniană din M.4.

Mormântul M.5 (S.I, c.13-14, -1,67 m) (**Pl. IV/5**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul spart de presiunea solului. Mâinile erau așezate

diferit: stânga pe abdomen, iar dreapta pe bazin. Picioarele erau întinse (au distrus craniul și o parte din corpul defunctului descris anterior). Nu a fost surprinsă forma gropii. Pentru cercetarea completă a celui înmormântat s-a deschis o casetă în profilul vestic al secțiunii S.I. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat, aproximativ complet. Provine de la un individ adult.

Mormântul M.6 (S.I, c.13, -1,69 m) (**Pl. IV/6**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, din care s-a păstrat doar jumătatea inferioară, bazinul și picioarele. Nu a fost surprinsă forma gropii. O parte din zona inferioară era prinsă în profilul estic al secțiunii S.I. Nu avea inventar.

Schelet incomplet. Segmentele păstrate *in situ* sunt în conexiune anatomică – câteva vertebre lombare, bazinul (coxalele și sacrumul) și femurele. Provine, probabil, de la un individ adult sau juvenil.

Mormântul M.7 (S.I, c.19, -1,75 m) (**Pl. IV/7**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul întreg și mâinile așezate pe abdomen. Picioarele erau întinse. Groapa mormântului era ovală. Pentru cercetarea completă a defunctului a fost deschisă o casetă în profilul estic al secțiunii S.I. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat, aproximativ complet. Provine, probabil, de la un individ adult.

Mormântul M.8 (S.II, c.1, -1,02 m) (**Pl. IV/8**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul poziționat drept și cu mâinile așezate pe abdomen. Picioarele erau întinse. În laterala dreaptă, la mică distanță, este profilul sudic al secțiunii S.II. Nu a fost surprinsă forma gropii. *Inventar funerar:* în zona gâtului, pe partea dreaptă, s-a găsit o *mărgică*.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat. Provine de la un individ sub-adult, cu vârsta biologică de cel mult 2-3 ani.

Mormântul M.9 (S.II, c.1, -1,22 m) (**Pl. IV/9**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul înclinat spre dreapta. Mâinile erau dispuse diferit: cea dreaptă pe piept, iar cea stângă pe abdomen. Picioarele erau întinse. Groapa mormântului (ovală) era în vecinătatea mormântului anterior, mai spre nord. *Inventar funerar:* pe partea dreaptă a pieptului avea o *monedă*.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat, cu distrugeri în regiunea oaselor gambei de pe partea dreaptă și tălpii de pe partea stângă. Provine de la un individ sub-adult, cu vârsta de cel mult 4-5 ani.

Mormântul M.10$_{dublu}$ (S.II, c.2-3, -1,22 m) (**Pl. IV/10**). Mormântul conținea două schelete depuse pe spate. Cel din dreapta avea craniul lăsat spre stânga, iar mâinile erau întoarse din cot, cu antebrațele situate pe piept. Piciorul drept, singurul păstrat, era întors din genunchi spre interior. Scheletul din stânga avea craniul spart de presiunea solului și prins în mare parte în profil, iar oasele corpului

s-au păstrat parțial. Brațele au fost poziționate diferit: mâna stângă cu antebrațul pe piept, iar mâna dreaptă cu antebrațul pe abdomen. Ambele picioare erau întinse drept. Nu a fost surprinsă forma gropii. Pentru cercetarea completă a craniilor s-a deschis o casetă (notată C.1) în profilul vestic al secțiunii S.II. Nu avea inventar.

Două schelete sub-adulte, provenite, probabil, de la indivizi de aceeași vârstă biologică – circa 3-5 ani. Ambele sunt în conexiune anatomică, dar starea lor de conservare este diferită. La scheletul mai bine conservat, din oasele membrelor inferioare s-a păstrat doar femurul de pe partea dreaptă, celelalte componente fiind absente. Scheletul din dreapta sa este într-o stare de conservare extrem de precară, tasat și fragmentar. Ceva mai bine conservate sunt femurele acestuia.

Mormântul M.11 (S.II, c.2-3, -1,26 m) (**Pl. IV/11**). Mormântul conținea un schelet păstrat parțial. Presiunea solului și umiditatea au cauzat „măcinarea" oaselor, rămânând doar câteva fragmente de la craniu si picioare. Groapa mormântului era ovală și intra în profilul estic al secțiunii S.II. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, precar conservat, provenit de la un sub-adult de vârstă foarte mică, cu vârsta biologică de cel mult 1 an. Din cauza fragilității accentuate a oaselor, acestea s-au sfărâmat aproape complet, mai bine fiind păstrate doar femurele și tibiile.

Mormântul M.12 (S.II, c.1, -1,10 m) (**Pl. IV/12**). Mormântul conținea un schelet păstrat parțial. Presiunea solului și umiditatea au fost cauzele care au determinat păstrarea doar a câtorva fragmente osteologice din craniu, coaste și tibii. Groapa mormântului era ovală și intra în profilul estic al secțiunii S.II. Nu avea inventar, însă în laterala stângă a defunctului se afla o *buză* dintr-un vas borcan medieval.

Schelet în conexiune anatomică, în stare de conservare precară. Din imagine se pot distinge clar doar femurele, câteva coaste și fragmente craniene, restul este sfărâmat și distrus. Provine de la un individ sub-adult, cu vârsta biologică de cel mult 3-5 ani.

Mormântul M.13 (S.II, c.2, -1,28 m) (**Pl. V/1**). Mormântul conținea un schelet parțial păstrat, doar fragmente din craniu și de la picioare. Groapa mormântului era ovală și se intersecta parțial cu groapa mormântului M.17. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, extrem de precar conservat. Se disting oasele craniene de pe partea dreaptă și un fragment din diafiza femurului de pe partea dreaptă. Restul componentelor scheletice lipsesc din imagine, fiind probabil tasate sau sfărâmate. Provine de la un individ sub-adult, cu vârsta biologică de cel mult 2-3 ani.

Mormântul M.14 (S.II, c.4-5, -1,55 m) (**Pl. V/2**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, având craniul cu bărbia sprijinită pe piept. Ambele brațe, îndoite din cot, erau așezate pe abdomen. Picioarele erau întinse. Groapa mormântului era ovală. Pentru cercetarea completă a defunctului s-a deschis o casetă (notată C.2)

în profilul vestic al secțiunii S.II. Nu avea inventar, dar în laterala brațului stâng se afla un *fragment ceramic* medieval.

Schelet în conexiune anatomică, foarte bine reprezentat și foarte bine conservat, cu lipsuri doar în regiunea tălpii de pe partea dreaptă. Provine de la un individ adult, probabil de sex masculin. Se poate deduce statura scheletică mare, la care adăugăm aripile înalte ale oaselor coxale, sternul de dimensiuni considerabile, fruntea îngustă, cu bose atenuate.

Mormântul M.15 (S.II, c.2-3, -1,30 m) (**Pl. V/3**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul mult lăsat spre stânga, sprijinit pe claviculă. Mâinile au poziții diferite: stânga pe abdomen și dreapta pe bazin. Picioarele erau întinse. Nu a fost surprinsă forma gropii. Pentru cercetarea completă a defunctului s-a deschis o casetă (notată C.6) în profilul vestic al secțiunii S.II. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat, cu lipsuri în regiunea tălpilor și distrugeri în cea a bazinului. Provine de la un individ adult, probabil de sex feminin. Chiar dacă oasele membrelor par robuste, fruntea este proeminentă și largă, iar statura scheletică nu este mare.

Mormântul M.16 (S.II, c.11-12, -1,70 m) (**Pl. V/4**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, având craniul cu bărbia sprijinită pe piept. Poziția brațelor este diferită: cel stâng era pe piept, iar cel drept pe bazin. Picioarele par să fi fost ușor apropiate la genunchi. Groapa mormântului era ovală. Pentru cercetarea completă a defunctului s-a deschis o casetă (notată C.3) în profilul vestic al secțiunii S.II. *Inventar funerar:* pe partea dreaptă a bazinului avea o *monedă*.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat și bine conservat. Provine de la un individ adult, probabil de sex feminin. Fruntea pare destul de evidențiată, aripa coxalului nu pare înaltă, iar statura scheletică nu iese în evidență.

Mormântul M.16a (S.II, c.11, -1,70 m) (**Pl. V/4**). În laterala dreaptă a defunctului din mormântul M.16 se afla un alt mormânt, care conținea un schelet deranjat, cu craniul pus peste oase și cu o parte din oseminte așezate unele peste altele. Nu este exclus, datorită aceleiași adâncimi și din cauza apropierii, ca deranjamentul să fi fost produs la săparea gropii mormântului M.16. Din considerente pe care nu le cunoaștem, acest mormânt nu a fost numerotat[12], motiv pentru care o să-l notăm M.16a. A fost descoperit tot cu prilejul trasării casetei C.3., în dreptul caroului c.11. Forma gropii pare să fi fost ovală. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, dar incomplet. *In situ* s-au păstrat craniul, parte din elementele centurii scapulare și cutiei toracice și tibia și peroneul de pe

[12] De asemenea, la mică distanță de picioarele defuncților din ultimele două morminte descrise s-au găsit fragmente de tibii de la un alt schelet, al cărui mormânt nu apare numerotat. Acest aspect ne indică faptul că numărul total al mormintelor descoperite cu prilejul acestor săpături a fost mai mare.

partea dreaptă. Provine de la un individ adult, probabil de sex masculin, pentru care pledează dimensiunea mare a osaturii și robusticitatea tibiei.

Mormântul M.17 (S.II, c.2-3, -1,73 m) (**Pl. V/5**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, căruia nu i s-a păstrat craniul. Mâinile erau dispuse diferit: stânga spre piept, iar dreapta pe abdomen. Picioarele erau întinse. Forma gropii era rectangulară, cu colțurile rotunjite, iar latura sudică atingea profilul secțiunii. *Inventar funerar:* pe mijlocul pieptului era un *nasture globular* din bronz.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat, dar precar conservat. Lipsește segmentul cranian. Regiunile spongioase ale scheletului (vertebrele, oasele cutiei toracice și cele ale bazinului) au suferit distrugeri accentuate. Oasele par gracile și zvelte. Scheletul provine de la un individ adult, probabil de sex feminin.

Mormântul M.18 (S.II, c.4-5, -1,39 m) (**Pl. V/6**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul mult lăsat spre dreapta, cu bărbia aproape de claviculă. Mâinile erau așezate pe bazin, iar picioarele erau întinse. Forma gropii era ovală. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, foarte bine reprezentat. Prezintă câteva distrugeri în segmentul cranian (în special oasele feței), în regiunea cutiei toracice și în cea a centurii pelviene. Gracilitatea osoasă ne determină să atribuim acest schelet unui individ adult de sex feminin.

Mormântul M.19 (S.II, c.6, -1,61 m) (**Pl. V/7**). Mormântul conținea un schelet păstrat parțial, cu corpul depus pe spate și cu craniul lăsat spre stânga. Câteva fragmente osteologice rămase *in situ* indică poziția anatomică a corpului și picioarelor. Forma gropii mormântului era ovală. Nu avea inventar.

Schelet foarte slab reprezentat și precar conservat. *In situ* s-au păstrat doar craniul (inclusiv maxilarele) și un fragment din diafiza unui femur(?). Provine, probabil, de la un individ adult.

Mormântul M.20 (S.II, c.8-9, -1,76 m) (**Pl. V/8**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul ușor înclinat spre stânga. Ambele mâini erau așezate pe bazin, iar picioarele erau întinse. Groapa mormântului era ovală. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat și bine conservat. Prezintă distrugeri în regiunea cutiei toracice. Oasele sunt moderat de gracile. Fruntea pare bombată. Provine de la un individ adult, probabil de sex feminin.

Mormântul M.21 (S.II, c.10, -1,80 m) (**Pl. V/9**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul înclinat spre stânga. Poziția mâinilor este diferită: stânga pe piept, iar dreapta pe bazin. Picioarele erau întinse. Nu a fost surprinsă forma gropii. *Inventar funerar:* pe partea dreaptă a bazinului era o *monedă*, pe mijlocul pieptului - un *nasture globular*, iar la urechi avea, de o parte și de alta, câte un *ac de văl*.

Schelet în conexiune anatomică, foarte bine reprezentat și foarte bine conservat, cu câteva lipsuri doar în regiunea tălpilor. Provine de la un individ adult, probabil de sex feminin. Oasele sunt gracile, fruntea este bombată, cu bose bine evidențiate, aripa coxalului este scundă, statura este mijlocie.

Mormântul M.22[13] (S.II, c.12-13, -1,78 m) (**Pl. V/10**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul căzut spre dreapta și cu mâinile aduse pe bazin. Picioarele erau întinse. Nu a fost surprinsă forma gropii. *Inventar funerar:* pe partea dreaptă a bazinului era o *monedă*.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat și bine conservat. Provine de la un individ adult, probabil de sex feminin. Osatura este foarte gracilă, statura este mică, iliacul este scund, dimensiunea articulațiilor este mică.

Mormântul M.23 (S.II, c.13, -1,78 m) (**Pl. V/10**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul având bărbia sprijinită pe piept. Ambele brațe, îndoite din cot, erau așezate pe abdomen. Picioarele erau întinse. *Inventar funerar:* pe mijlocul pieptului era un *nasture globular* din bronz.

Schelet în conexiune anatomică, foarte bine reprezentat și foarte bine conservat. Provine de la un individ adult, probabil de sex masculin. Fruntea este îngustă și teșită, iliacul – înalt, robusticitatea osoasă – mare, la fel și statura scheletică.

Mormântul M.24 (S.III, c.4-5, -1,00 m) (**Pl. VI/1**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul înclinat spre stânga și spart de presiunea solului. Ambele brațe erau așezate pe bazin. Picioarele erau întinse. Nu a fost surprinsă forma gropii. *Inventar funerar:* la urechi avea *cercei* (pereche din bronz).

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat. Provine de la un individ sub-adult (probabil de sex feminin).

Mormântul M.25 (S.III, c.4, -1,05 m) (**Pl. V/11**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul înclinat spre stânga și spart de presiunea solului. Ambele brațe erau așezate pe piept. Picioarele erau întinse, iar membrul drept atingea craniul defunctului din mormântul anterior. Nu a fost surprinsă forma gropii. *Inventar funerar:* pe partea stângă a abdomenului avea o *monedă*.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat. Provine de la un individ sub-adult.

Mormântul M.26 (S.III, c.4-5, -1,65 m) (**Pl. V/12**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul având bărbia sprijinită pe piept. Poziția brațelor este interesantă; brațul drept este întins pe lângă corp și cu palma așezată pe bazin, în timp ce brațul stâng a fost adus din cot peste bazin, pentru a uni palmele.

[13] Apropierea dintre defuncții mormintelor M.22 și M.23 și aceeași adâncime la care au fost descoperiți indică un mormânt dublu (doi adulți de sexe diferite).

Picioarele întinse sunt uşor flexate din genunchi spre exterior. Nu a fost surprinsă forma gropii. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, foarte bine reprezentat şi foarte bine conservat. Provine de la un individ adult, probabil de sex masculin. Osatura nu este foarte robustă, chiar dimpotrivă, destul de gracilă. Însă forma frunţii, lărgimea mică a acesteia, relieful supraorbitar accentuat, iliacul înalt şi statura scheletică mare ne determină să înclinăm balanţa spre sexul masculin.

Mormântul M.27 (S.III, c.1-2, -1,30 m) (**Pl. VI/2**). Mormântul conţinea un schelet depus pe spate, cu craniul spart, poziţionat drept şi cu ambele braţe aşezate pe bazin. Picioarele erau întinse. Nu a fost surprinsă forma gropii. *Inventar funerar:* pe partea dreaptă a craniului era o *monedă*.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat, dar precar conservat. Distrugeri accentuate sunt în regiunea oaselor faciale, centurilor scapulară şi pelviană şi în cea a palmelor şi tălpilor. Provine de la un individ adult.

Mormântul M.28 (S.III, c.1, -0,95 m) (**Pl. VI/3**). Mormântul conţinea scheletul unui copil, din care s-au păstrat oase de la coaste şi de la picioare. Mormântul era dispus pe un nivel superior comparativ cu mormintele anterioare (M.26 şi M.27), fiind mai degrabă din nivelul mormintelor M.24, M.25 şi M.29. Pentru cercetarea mormântului s-a deschis o casetă în profilul nordic al secţiunii S.III. Nu s-a distins forma gropii mormântului. *Inventar funerar:* în zona pieptului erau două *monede*.

Schelet în conexiune anatomică parţială, incomplet. *In situ* sunt prezente doar unele oase ale membrelor inferioare, coxalul de pe partea dreaptă şi câteva coaste de pe partea stângă. Provine de la un individ sub-adult.

Mormântul M.29 (S.III, c.2, -1,06 m) (**Pl. VI/4**). Mormântul conţinea un schelet depus pe spate, cu craniul spart şi cu mâna stângă pe abdomen (cea dreaptă păstrată părţial). Picioarele erau întinse. Umezeala a afectat starea de conservare a oaselor. Nu s-a distins forma gropii mormântului. A fost cercetat prin intermediul aceleiaşi casete din profilul nordic. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, relativ bine reprezentat. Provine de la un individ sub-adult.

Mormântul M.30 (S.III, c.2-3, -1,37 m) (**Pl. VI/5**). Mormântul conţinea un schelet depus pe spate, cu craniul înclinat spre stânga şi spart de presiunea solului. Ambele braţe se aflau pe abdomen. Picioarele erau întinse. Groapa mormântului era ovală. Este din aceeaşi casetă cu ultimele două morminte descrise. Dimensiunile indică un adult. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, foarte bine reprezentat şi foarte bine conservat. Provine de la un individ adult, probabil de sex masculin. Coxalele au aripa iliacă foarte înaltă, osatura este robustă, statura pare mare, inserţiile musculare (vizibile

destul de bine pe humerusul de pe partea dreaptă) sunt accentuate, articulațiile genunchilor sunt de mari dimensiuni.

Mormântul M.31 (S.III, c.3, -1,05 m) (**Pl. VI/6**). Mormântul conținea un schelet depus pe spate, cu craniul spart de presiunea solului. Fragilitatea oaselor și umiditatea solului au determinat păstrarea parțială a osemintelor. Brațele au fost așezate pe piept, iar picioarele posibil dispuse diferit, cel drept întins, iar stângul flexat spre exterior. Forma gropii mormântului era ovală. Se afla în preajma mormintelor M.29 și M.30. Nu avea inventar.

Schelet în conexiune anatomică, bine reprezentat, dar precar conservat. Provine de la un individ sub-adult.

Inventar funerar

Proporția dintre numărul total al mormintelor și cele care conțin inventar este una destul de echilibrată; din cele 32 de morminte (unul notat cu M.16a), în 12 s-au descoperit piese arheologice. Majoritatea sunt monede (nouă, doar în M.28 au fost găsite două), iar celelalte reprezintă obiecte de podoabă și accesorii vestimentare (vezi Tab. 2). Mormintele care sunt cel mai bine reprezentate prin inventar sunt M.21 (monedă, nasture globular și ace de văl) și M.24 (pereche de cercei).

Înainte să trecem la determinarea numismatică și interpretările oferite de aceasta, vom analiza pe scurt celelalte obiecte de inventar:

1. Piese de podoabă

1.1. *Cercei:* o pereche (inv. 8.428, 8.429) păstrată în stare de conservare bună (doar capătul de buclă al unui exemplar este rupt), descoperită în M.24 și un exemplar separat în inventarul M.1. Din păcate, ultima piesă[14] nu a fost găsită în colecția medievală a muzeului din Roman.

Perechea păstrată face parte din categoria cerceilor cu veriga din sârmă, circulară în secțiune, cu unul dintre capete aplatizat și îndoit în formă de buclă, spre exterior, iar celălalt aplatizat, de formă rombică și perforat. În jurul verigii, pe o anumită porțiune, este înfășurată sârmă filigranată, buclată. Dimensiuni: $D_{verigă}$-10 mm, $Gr._{verigă}$-1 mm, G-0,75 g (inv. 8.428) (**Pl. IX/1, 1a**); $D_{verigă}$-10 mm, $Gr._{verigă}$-1 mm, G-1,23 g (inv. 8.429) (**Pl. IX/2, 2a**). Similitudini găsim cu cerceii de la Trifești (punctul *Sfatul Popular*) (Spinei 1986, p. 241, Fig. 2/20, 21). Potrivit tipologiei propusă de S. Oța, pentru cerceii din cimitirul medieval de la Brad (punctul *La Stâncă*), piesele analizate fac parte din tipul I.2.1.3 (Oța 2020, p. 419, 446, 459, 589, Fig. 1; Pl. LXXXI/1) sau din tipul I.1.2.2. (propus pentru cerceii din necropola de la Roman, punctul *Arhiepiscopie*) (Oța 2021, p. 231, 251, 657, Pl. 1; 89/3-4a) și au circulat în secolele XV-XVII.

[14] Lipsa unei părți din documentația de șantier nu permite să oferim alte detalii.

1.2. *Ace de voal/văl:* două piese (inv. 8.426, 8.427) cu stare de conservare diferită (una cu acul rupt pe jumătate), descoperite de o parte și de alta a craniului defunctului din M.21. Obiectele au două părți componente: acul lucrat prin turnare, adică o bară circulară în secțiune, ascuțită, la capătul opus prevăzut cu gămălie, de care este atașată o piesă ornamentală, rotundă, plată (având forma unei monede), perforată central, dar și marginal. Pe avers dispune de motive decorative geometrice în relief. Dacă acele sunt din argint, ornamentele sunt din argint-aurit. Dimensiuni: L_{ac}-19 mm, $Gr._{ac}$-1 mm; $D_{orn.}$-15 mm, $Gr._{orn.}$-1 mm, G-0,40 g (inv. 8.426) (**Pl. IX/4-4d**); L_{ac}-50 mm, $Gr._{ac}$-1 mm; $D_{orn.}$-15 mm, $Gr._{orn.}$-1 mm, G-0,52 g (inv. 8.427) (**Pl. IX/3-3d**). Descoperirea respectivelor ace în zona capului sugerează existența unui posibil acoperământ al capului, nepăstrat sau neobservat în momentul cercetării (pe plan nu sunt indicații în acest sens). Multe astfel de ace sunt simple, fără plăcile circulare ornamentale, precum în cimitirele de la Săbăoani (punctul *La Bisericuță*), Gherăești (punctul *La Biserică*), Răchiteni (punctul *Cimitirul Vechi*) (Hordilă 2000, p. 67-70), Sibiu (punctul *Biserica evanghelică-Piața Huet*) (Crîngaci-Țiplic 2007, p. 104, 147, 279, Fig. 55/17, 20, 21; 144/1, 3, 4) și Cefa (punctul *La Pădure*) (Crișan 2016, p. 313, Pl. XXIII/8). Piese cu componente asemănătoare, însă din metale prețioase, au fost descoperite, printre altele, la Cătălui-Căscioarele (punctul *Tufele Grecului*) (Cantacuzino, Trohani 1979, p. 311, Fig. 25/1, 2, 8; Reabțeva 2014, p. 323, Fig. 61/8, 9) și la Iași (punctul *Mănăstirea Probota*) (Pușcașu 2013, p. 53-54, Fig. 40/e; 41/e, f; Reabțeva 2014, p. 315, Fig. 53/1-4; Pușcașu 2021, LVI, Fig. 83/e, f).

Potrivit monedei otomane din același inventar, datăm acele de văl și implicit mormântul M.21 în veacul al XVII-lea.

1.3. *Mărgică:* probabil din mărgelele depuse la gâtul defunctului din M.8 s-a descoperit doar una. Regretabil este faptul că, după mai bine de 50 de ani, aceasta[15] nu a fost găsită în colecția medievală a muzeului din Roman.

2. Accesorii vestimentare

2.1. *Nasturi globulari:* descoperiți în inventarul mormintelor M.1, M.17, M.21 și M.23 (conform specificațiilor de pe planul mormintelor). S-au păstrat doar exemplarele din M.17 (inv. 8.425) și M.23 (inv. 8.424). Piesele au corpul globular (sferic), perforat în partea superioară, fațetat pe laterale (unul dintre ele) și finalizat drept. Obiectele sunt prevăzute cu o urechiușă circulară. Dimensiuni: L-18 mm, D_{corp}-7 mm, $D_{verigă}$-3 mm, G-0,56 g (inv. 8.424) (**Pl. IX/5, 5a**); L-12 mm, D_{corp}-8 mm, $D_{verigă}$-2 mm, G-0,57 g (inv. 8.425) (**Pl. IX/6, 6a**). Respectivele piese pot fi incluse în categoria nasturilor de tipul IV.2.3.2 (după S. Oța) din necropola

[15] În lipsa carnetului de șantier și a altor adnotări pe plan nu avem informații suplimentare în privința formei, materiei prime și a culorii.

medievală de la Roman (punctul *Arhiepiscopie*) (Oța 2021, p. 239, 253, Pl. 3). Intervalul de circulație al obiectelor este destul de larg, în secolele XIV-XVII. Nasturi asemănători întâlnim în majoritatea cimitirelor medievale, dintre care le semnalăm pe cele de la Trifești (punctul *Sfatul Popular*) (Spinei 1986, p. 241, Fig. 2/6-8, 12-15), Doina-Girov (punctul *La est de sat*) (Spinei, Alexianu, Butnaru 1985, p. 258, Fig. 15/9-14), Suceava (punctul *Câmpul Șanțurilor*) (Batariuc 1993, p. 242, Fig. 6/2, 3, 5), Tg. Trotuș (punctul *Biserică*) (Artimon 2003, p. 367, Fig. 69/10) și Piatra Neamț (punctul *Dărmănești*) (Garvăn *et alii* 2015, p. 164, 166-168, Fig. 28/4a-d; 30/4; 31/4a-d; 32/4). Din argint sau din aur, astfel de piese au fost găsite pe lângă Brăila (punctul *Mănăstirea Măxineni*) (Cândea 1996, p. 270), la Suceava (punctul Biserica *Sf. Nicolae*) (Mareș 2011, p. 252) și la Rădăuți (punctul Biserica *Sf. Nicolae*) (Bătrîna, Bătrîna 2012, p. 86, 460, Fig. 34/2). Obiecte asemănătoare au fost descoperite la Chișinău (punctul *Biserica Măzărache*) (Tentiuc *et alii* 2012, p. 296, Fig. 10/15-17) și în necropola de la Lozova (punctul *La hotar cu Vornicenii*) (Republica Moldova) (Ursu, Bacumenco-Pîrnău, Vornic 2015, p. 141; Ursu *et alii* 2016, p. 266-267, Fig. 11; 14).

3. Monede

Cercetările arheologice desfășurate între 1969-1972 pe actualul perimetru al curții fostei Școli Nr. 5 au scos la iveală nouă monede din necropola aferentă Bisericii *Precista Mică*. Din cunoștințele de care dispunem în momentul de față, acestea provin din cercetările arheologice conduse de Domnița Hordilă, mai precis cele desfășurate între anii 1969-1970. Ca atare, lotul monetar, relativ modest ca dimensiune, se înscrie ca parte din inventarul a opt morminte de înhumație (din totalul celor 32 de morminte). Doar într-un singur caz avem de-a face cu două monede depuse unui singur defunct (M.28).

Catalogul și analiza lotului monetar recuperat pledează pentru un model metodologic deja încetățenit în literatura numismatică de specialitate. Acesta are la bază ordonarea sistematică a materialului după criteriul spațiilor monetare de origine, cel care, din punctul nostru de vedere, respectă și valorifică pe deplin succesiunea contextelor istorice (vezi Butnariu 1997, p. 161; Butnariu 2004, p. 76; Butnariu 2005, p. 265). Pornind de la defalcarea pe spații monetare, piesele din catalog sunt dispuse în ordine cronologică, în funcție de emitent, nominal, anul sau perioada de emitere, atelierul și (după caz) maestrul monetar.

Deoarece toate cele nouă monede se află într-o stare de conservare precară, în unele cazuri chiar accentuată, am preferat să consemnăm în catalog toate elementele perceptibile, pentru ca investigația noastră să răspundă unei serii cât mai largi posibile de necunoscute. Astfel, fiecare monedă este însoțită de citirea segmentelor de legendă, atât de pe avers, cât și de pe revers, în limita stării de conservare

a pieselor. Unde a fost realizabil, am adăugat descrierea mobilelor heraldice din iconografie (**Cat. nr. 1-4**, **8-9**; **Pl. X/1-4**, **8-9**). În ceea ce privește monedele otomane (**Cat. nr. 5-7**; **Pl. X/5-7**), cele mai mici ca dimensiuni, am utilizat o scară de ilustrare dublă față de măsura reală (de 2:1), din rațiuni de fidelitate față de părțile rămase încă vizibile. Nu în ultimul rând, pentru monedele bătute în Moldova am adăugat câte un desen grafic schematic al ambelor piese repertoriate (**Pl. X/3a**, **4a**), demers pe care îl vom argumenta în rândurile următoare.

În ciuda faptului că materialul numismatic este redus din punct de vedere cantitativ, acesta se distinge printr-o structură eterogenă, cu spații monetare bine reprezentate în rândul descoperirilor monetare din Moldova. Paleta variată de emitenți, nominaluri și monetării face ca lotul analizat să fie compus din denari ai Regatului Ungariei (**2 ex**.), groși ai Principatului Moldovei (**2 ex.**), aspri bătuți în atelierele Imperiului Otoman (**3 ex.**), alături de piese care își au originea în Uniunea Polono-Lituaniană (**1 ex.**) și Sfântul Imperiu Roman (**1 ex.**). Astfel, cele nouă monede acoperă un interval cronologic larg, din cea de-a doua parte a secolului al XV-lea și până la începutul secolului al XVII-lea.

Regatul Ungariei. Cele mai vechi emisiuni sunt cei doi denari de la Matei Corvin (**Cat. nr. 1-2; Pl. X/1-2**), ambii bătuți în centru de la Körmöcbánya (Kremnitz, Slovacia de astăzi), unul dintre cele mai importante monetării ale Regatului. În ciuda stării de păstrare a pieselor, pe lângă componentele surprinse pe avers, reversul acestora ne-a permis restrângerea perioadei de emitere prin însemnele de recunoaștere pentru mărci de atelier și semne de monetar. De aceea reversul unuia dintre denari (**Cat. nr. 1; Pl. X/1**) poartă sigla ‡, cea a comitetului Veit Mühlstein, conducătorul tuturor camerelor monetăriei de la Körmöcbánya.

Dacă ar fi să urmărim evoluția *logo*-ului lui Veit Mühlstein, putem stabili și cronologia acestui demnitar care a coordonat masiv producția monetară din epocă. Astfel, pornind de la registrul de mărci realizat de A. Pohl, prezența comitetului ne este semnalată la 1464, când alege să imprime locul și autoritatea monedelor cu sigla **K – V** (Körmöcbánya – Veit). La acel moment îndeplinea o funcție inferioară, de simplu comite al cămăriei de la Körmöcbánya și, din 1467, și al celei de la Nagybánya (Baia Mare de astăzi), cu sigla **Ꞑ – V** (Pohl 1982, Tab. 111, nr. 214-4, 215-4).

Momentul de după marea reformă monetară a lui Matei Corvin din anul 1467 a produs importante schimbări în evoluția atelierului de la Kremnitz, aici fiind direcționată cea mai importantă cantitate de argint a Regatului folosită pentru baterea monedelor (Pohl 1982, p. 49-50). De aceea, tindem să credem că învestirea de la 1470 cu puteri depline a lui Mühlstein la conducerea monetăriei nu a fost întâmplătoare. Rând pe rând, acesta a administrat atelierele de producție din Kremnitz între 1464-1467 și, din 1467-1470, pe cele aferente monetăriei de la

Baia Mare, pentru ca din 1470 să-l regăsim pe monede cu următoarele sigle și variante: **K – ‡** (Pohl 1982, Tab. 100, nr. 193-3; Tab. 113, nr. 217; Tab. 114, nr. 218-6); **K – V/A**, alăturat sau suprapus (Pohl 1982, Tab. 116, nr. 220-7, 221-4); **K – P✻**, alăturat sau suprapus (Pohl 1982, Tab. 115, nr. 219-5, 220-6; Tab. 116, nr. 221-3).

Cele două noi mărci – **A** și **P✻** – au aparținut lui Augustin Langsfelder și Paul Peck, care, începând cu 1470, au ocupat funcția anterior deținută de Veit Mühlstein. Perioada lungă de conducere a monetăriei lui Mühlstein, împreună cu Langsfelder și Peck, între 1470-1485, nu poate decât să reflecte un interval de stabilitate în politica monetară a vremii. *Oberkammergraf*-ul Mühlstein este un personaj frecvent întâlnit pe monedele lui Matei Corvin, aflate în rândul tezaurelor, descoperirilor în context funerar sau a celor izolate din regiunea Moldovei (Munteanu, Popovici 2012, p. 172-173). O simplă inventariere a pieselor descoperite în depozitele de la est de Carpați denotă puterea de circulație a denarului autorizat de V. Mühlstein (împreună cu unul sau celălalt dintre cei doi comiți) dar și preferința de tezaurizare a unui astfel de nominal (564 ex. cu variantele sale de siglă; vezi Munteanu, Popovici 2012, p. 173).

Cea de a doua piesă (**Cat. nr. 2; Pl. X/2**) de același nominal și cu aceeași proveniență păstrează specificul metrologic și iconografic posterior reformei din anul 1467. Totuși, întâlnim un alt reprezentant al regelui Huniad la Kremnitz, în persoana lui Peter Schaider, care a activat în calitate de mare comite al monetăriei pentru o perioadă foarte scurtă de timp, de la 1488-1490 (Pohl 1982, Tab. 118, nr. 223-1/3) .

În ceea ce privește prezența denarilor ungurești în necropolele din Moldova, predilecția pentru renunțarea la acest nominal mărunt și depunerea sa în morminte este frapantă (Munteanu, Baltag 2021, p. 180). În concordanță cu orizontul cronologic al necropolei de față, constatăm o serie elocventă de cimitire datate, în general, „în veacurile XV-XVII" sau în interiorul acestei perioade, în care sunt înregistrați denari ungurești: Bătinești (punctul *Vâlcică-Sălcii*) (Paragină, Bobi 1993, p. 499, 502-503, 505-507, 509-510), Bogdana (punctul *La Siliște*) (Artimon 1998, p. 79-80), Ceahlău (punctul *Schitișor*) (Mitrea 2003, p. 269-272), Chișinău (punctul Biserica *Măzărache*) (Tentiuc, Bubulici 2011, p. 302-306), Dobrovăț (punctul Mănăstirea *Dobrovăț*) (Butnariu 2001, p. 113-120), Galați (punctul Biserica *Precista*) (Anghel 1992, p. 118, 122; Ilie 2001, p. 5-10), Iași (punctul Biserica *Talpalari*) (Munteanu, Honcu, Aparaschivei 2020, p. 275-283), Iași (punctul Biserica *Sf. Sava*) (Pușcașu, Pușcașu 2005, p. 83-99, 124), Liteni (punctul *Dealul Țiganului*) (Matei, Emandi 1982, p. 76-89, 144), Netezi (punctul *Brătuleț*) (Bătrîna, Bătrîna 1985, p. 305-307), Piatra Neamț (punctul *Curtea Domnească*) (Butnariu 2016, p. 323-335), Roman (punctul *Episcopia Romanului-Sf. Parascheva*) (Munteanu, Baltag 2021, p. 169-173, 180-181), Suceava (punctul Biserica *Sf. Dumitru*) (Artimon, Rădulescu 1981, p.

90-97), Suceava (punctul Biserica *Sf. Nicolae*) (Mareș, Hău, Dejan 2012, p. 89-96), Ștefănești (punctul *Pe teritoriul orașului*) (Mihailescu-Bîrliba, Nicolae, Asăvoaie 1999, p. 230, nr. 9), Târgu Trotuș (punctul *Biserică*) (Artimon 1999, p. 113-119).

Principatul Moldovei. Monedele moldovenești din rândul descoperirilor de față fac obiectul unor situații cu totul aparte, însă care nu sunt neapărat străine în literatura de specialitate. Cea mai timpurie dintre acestea este un groș din vremea lui Bogdan al III-lea (**Cat. nr. 3; Pl. X/3-3a**), aflat într-un stadiu de degradare accentuat, căruia, însă, am reușit să-i găsim un corespondent tipologic, cu titlu variabil, în grupa principală a acestor emisiuni (tipul I, după Buzdugan, Luchian, Oprescu 1977, p. 85-86, nr. 743-759). La est de Carpați, frecvența monedelor lui Bogdan al III-lea nu este foarte ridicată, fie că ne referim la descoperirile din siturile arheologice, cele întâmplătoare, tezaure sau colecții (Munteanu, Popovici 2014, p. 163-164).

În general, în cazul acestei categorii de piese, reprezentările apar îngrijite, cu o legendă bine executată, având litere de dimensiuni aproximativ egale. Pe de o parte, fragmentul de legendă, care încă poate fi urmărit pe aversul piesei noastre, se circumscrie, într-o oarecare măsură, acestor exigențe. Pe de o altă parte, rupturile din interiorul și de la marginea flanului scot la iveală o cu totul altă situație. În mod vădit, miezul pastilei monetare a fost realizat dintr-un metal comun, cupru sau chiar fier (Oberländer Târnoveanu 2008-2009, p. 405-416). Acesta a fost ulterior introdus în soluții concentrate de argint, pentru a simula aspectul unor bani buni, realizați din argint (Pârvan, Constantinescu 2006-2007, p. 384-385; Dergaciova 2013, p. 103). Într-o altă ordine de idei, chiar eroziunea proeminentă a monedei ne dezvăluie că aceasta a fost supusă unui proces de suberare și, deci, reprezintă un fals.

Constatarea noastră poate fi pusă în legătură cu un alt element, și de această dată de pe aversul piesei. În partea centrală, în interiorul unui cerc perlat, se profilează figura amprentată a unui cap de bour, văzut din față, cu stea între coarne (parțial păstrate). În același timp, în partea stângă se pot decela, cu dificultate, urmele unei semiluni, iar în partea dreaptă, cinci reprezentări globulare, care alcătuiesc o rozetă. Totuși, de un real interes este zona inferioară capului de bour. Am depistat, ceea ce ar părea la prima vedere, urmele unei alte posibile frape, care se distinge de cercul perlat interior în care este redată iconografia specifică (**Pl. X/3a**). Aceasta se prezintă sub forma unei bande circulare, alcătuită din mai multe reliefuri punctiforme așezate în lanț și care are o orientare diferită față de câmpul perlat propriu-zis. Totuși, nu excludem ca ștanța gravorului să fi alunecat în momentul execuției, baterea fiind oricum descentrată pe ambele fețe ale monedei. Există și alternativa ca protuberanțele de pe monedă să reprezinte un „amalgam de resturi monetare-metalice", cum este cazul unui alt fals semnalat din timpul principelui moldovean (Pârvan, Constantinescu 2006-2007, p. 384, p. 395, nr. 60).

Într-o contribuție relativ recentă, s-a demonstrat cu multă acribie că surfrapările din vremea lui Bogdan al III-lea au reprezentat un fenomen de mare amploare, prin care s-a conferit vieții monetare din Principat un raport de echilibru economic și comercial (Dergaciova 2013, p. 91-109). În contextul conflictului dintre sultanul otoman Bayezid al II-lea și fiul său Selim, Moldova s-a aflat la joncțiunea celor două tabere (Dergaciova 2013, p. 100). Pe această cale, situația a degenerat când Bayazid al II-lea a început să-și consolideze puterea militară cu ajutorul tătarilor din Crimeea, efectul fiind o serie de raiduri frecvente la frontierele Moldovei și Poloniei, între 1510-1513 (Dergaciova 2013, p. 100). Episodul este depășit doar după ce Selim a intermediat un tratat de pace între Hanat și Principatul Moldovei, pentru ca aceasta din urmă să se regăsească într-o profundă criză și lipsă de efectiv numerar după jafurile la care a fost supusă (Dergaciova 2013, p. 100).

Din această optică, putem reține două răspunsuri posibile, aflate în strânsă legătură, care au dus la geneza unei astfel de piese – suberată cât și posibil surfrapată, bătută între 1514-1517. Prima explicație constă în nevoia stringentă a domnului de a acoperi un hiatus monetar substanțial și de a se adapta la circumstanțele nefavorabile ale vremii. Cea de a doua are în vedere intensificarea acțiunilor de zărăfie și speculă financiară, în contextul unei autorități centrale slăbite, incapabile să mențină un flux de producție monetară stabilă.

O altă piesă inclusă în categoria monedelor moldovenești este tot un groș din timpul lui Ștefan al IV-lea (**Cat. nr. 4; Pl. X/4-4a**). Tipologia acestor emisiuni este în continuare lacunar cunoscută, cu un grup destul de restrâns de exemplare valorificate științific (Dergaciova 2010, p. 183-184). Pe lângă jumătățile de groș anepigrafe, există un singur tip de groși compuși din argint sau metal inferior argintat (Buzdugan, Luchian, Oprescu 1977, p. 86). Practic, sistemul monetar al lui Ștefan al IV-lea este o prelungire a celui inițiat de predecesorul său. O serie de diferențe dintre emisiunile anilor 1504-1517 și cele din 1517-1527 pot fi surprinse la nivel heraldic. Atât capul de bour de pe avers, cât și crucea patriarhală cu brațele lărgite de pe revers sunt încadrate în câte un scut stilizat, de formă asimetrică. În plus, armorialul heraldic este îmbogățit cu câte două roze dispuse de o parte și de alta a scutului revers și un număr variabil de câte una sau alte două astfel de reprezentări inserate în interiorul legendelor (Buzdugan, Luchian, Oprescu 1977, p. 86).

O serie de expertize metalografice la nivelul aliajului monedelor lui Ștefan al IV-lea scot în evidență situația economică precară a Moldovei la începutul secolului al XVI-lea. Măsurătorile au reliefat un conținut foarte redus de metal prețios, care era substituit unei cantități apreciabile de zinc sau staniu, între 65 și 75% (Pârvan, Constantinescu 2006-2007, p. 385). În absența unor astfel de analize, textura de culoare galbenă a monedei noastre trădează o posibilă cantitate

considerabilă de zinc în compoziția metalografică a piesei, situație pe care o menținem strict ca o presupunere.

Un alt punct-cheie, care plasează cele două piese moldovenești sub umbrela unei politici monetare similare, este surfraparea groșului de la Ștefan al IV-lea. Pe aversul monedei, în partea superioară, la exteriorul scutului stilizat, între vârfurile celor două coarne, am remarcat urmele unui rest dintr-o altă legendă, străină de cea a emitentului nostru (**Pl. X/4a**). Este vorba despre două posibile cifre care ar putea face trimitere spre un indicator cronologic, mai precis anul de batere al unei piese separate. Am putea lua în calcul piesele de o jumătate de gros bătute pentru Sigismund I între 1508-1527, perioadă care nu intră în contradicție cu intervalul emisiunilor lui Ștefan al IV-lea. Din această perspectivă, găsim posibilă extinderea practicii de suprabatere a monedelor poloneze din timpul lui Bogdan al III-lea și în vremea succesorului său (Dergaciova 2010, p. 98). Teoria a fost sugerată în articolul amintit în rândurile de mai sus și, luând în calcul și înregistrarea unui „fals de epocă", în catalogul monedelor românești (Buzdugan, Luchian, Oprescu 1977, p. 87, nr. 782) putem menține acest considerent doar cu titlu de ipoteză, până la viitoare cazuri mult mai concrete.

Imperiul Otoman. Din totalul lotului nostru monetar, trei monede (**Cat. nr. 5-7; Pl. X/5-7**) sunt atribuite unor suverani otomani care au influențat evoluția Moldovei pe întreaga durată a secolului al XVI-lea. Începând cu Ștefan al III-lea, asprul turcesc a fost inclus în relațiile financiare ale statului, fiind atât moneda de calcul, cât și mijlocitorul prin care se efectuau plățile curente, în ciuda beligeranțelor cu această facțiune (Oberländer-Târnoveanu 2003-2005, p. 330). Ca atare, este îndreptățită argumentația, majoritar istoriografică, prin care adoptarea și aplicarea unui sistem de valori monetare de factură otomană, care domina, în secolul al XV-lea, zona Balcanilor și regiunile de răsărit ale continentului european, a conferit stabilitate și prosperitate financiară regiunii de la est de Carpați (Oberländer-Târnoveanu 2003-2005, p. 329-330; Boldureanu 2013, p. 5-6).

Primul aspru (**Cat. nr. 5; Pl. X/5**) poartă numele lui Selim I, unul dintre cei mai importanți artizani ai sistemului monetar otoman. Prin acțiunile de cucerire a unor teritorii importante din Orient, într-o domnie de scurtă durată, de doar opt ani, Selim I a reușit să crească exponențial numărul oficinelor aflate în slujba Porții (Boldureanu 2013, p. 5). La fel ca și în cazurile precedente, moneda are un grad ridicat de uzură, ceea ce a permis doar identificarea numelui și titulaturii emitentului de pe avers. În ciuda faptului că grafia de pe revers este ilizibilă, în baza propunerilor de ordonare a emisiunilor sultanului, piesa poate fi datată în ultimii săi ani de domnie (Nicolae 1988, p. 555; Srećković 2000, p. 135). Astfel, aceasta a fost bătută după cuceririle orientale din 1517. În plan monetar, caracterul novator al politicii lui Selim I a fost acela de a nu impune moneda proprie în țările asimilate

Imperiului Otoman (Boldureanu 2013, p. 14). O astfel de strategie a avut ca scop menținerea unui climat de pace și stabilitate în interiorul statelor cucerite (Maxim 1983, p. 135-137).

Păstrând înșiruirea diacronică a nominalurilor otomane, se evidențiază un aspru din argint, din timpul lui Soliman I (**Cat. nr. 6; Pl. X/6**). Pornind tot de la tipologia propusă de către S. Skrećković, moneda se încadrează în prima parte a domniei sultanului, cu o restrângere cronologică la anii 1520-1534 (Srećković 2003, p. 35, 201). Logica defalcării cronologice a asprilor pe mai multe intervale succesive se bazează pe modificările pe care titlurile sultanului le cunoaște în timp. Cu trei perioade diferite, ordonarea emisiunilor lui Soliman I s-a realizat urmărind cele trei legende de pe avers: **I.** *Sultan Süleyman șah bin Selim* ***șah*** / Sultan Süleyman Șah, Fiul lui Selim Șah (1520-1534) (Nicolae 1988, p. 555); **II.** *Sultan Süleyman șah bin Selim* ***han*** / Sultan Süleyman Șah, Fiul lui Selim Han (1534-1555) (Nicolae 1988, p. 555); **III.** *Sultan Süleyman [...] bin Selim han* / Sultan Süleyman, Fiul lui Selim Han (1555-1566) (Nicolae 1988, p. 555). Observăm că până spre mijlocul domniei se înregistrează o alternanță între titlurile *șah* și *han*, prin care sultanul alege să-și comemoreze predecesorul. Totuși, în ultima grupă tipologică și cronologică rangul de *șah* al lui Süleyman dispare din cuprinsul legendei.

Moneda noastră se încadrează în prima categorie de aspri cu acest avers, bătuți în *eyâlet*-ul Rumeliei, la Üsküp (astăzi Skopje, Macedonia). Monetăria și-a început activitatea în a doua jumătate a secolului al XV-lea, în timpul lui Mehmed al II-lea și a funcționat până la venirea la tron a lui Murad al IV-lea (1623-1640) (Boldureanu 2013, p. 19-20). Cu un număr de circa 50 de tipuri de aspri emiși, perioada de maximă dezvoltare a atelierului a fost atinsă chiar sub Soliman I (Boldureanu 2013, p. 19-20). Producția abundentă de numerar din această zonă i-a facilitat sultanului plata campaniilor militare împotriva creștinilor, regiunea Karatovei fiind exploatată intens pentru sursele de minereu argintifer (Srećković 2003, p. 101-103).

Ultima piesă din categoria monedelor otomane este tot un aspru din spațiul central-balcanic bătut, însă, pentru Mehmed al III-lea (**Cat. nr. 7; Pl. X/7**). Finele veacului al XVI-lea și începuturile celui de al XVII-lea situează lumea otomană pe o pantă descendentă a economiilor, care se reflectă profund în politica monetară. Într-o primă fază, reforma din anii 1585-1586 a scăzut masiv greutatea asprilor de la 0,682 la 0,384 g și a redus titlul cu 44% (Pamuk 1997, p. 135). Ulterior, ostilitățile cu Habsburgii provoacă o nouă depreciere a pieselor de argint, care, în anul 1600, ajung să cântărească 0,32 g (Murgescu 1996, p. 75, Tab. 4).

În aceste condiții, devalorizările succesive au generat un climat de incoerență în rândul monetăriilor care nu mai respectau standardele metrologice oficiale (Murgescu 1996, p. 424). Asprul de la Mehmed al III-lea provine tot din *eyâlet*-

ul Rumeliei, mai exact din atelierul de la Siroz (astăzi Serres, Grecia), ținut recunoscut pentru metalele extrase din preajma minelor de la Chalkidiki, care au alimentat din plin monetăria (Boldureanu 2013, p. 120). Starea precară de conservare ne permite totuși să înregistrăm în partea centrală de avers a flanului numele sultanului („Muhammad") încadrat într-o legendă circulară compusă din atributele titulaturii.

Uniunea Polono-Lituaniană. Printre piesele recuperate din cimitirul de la *Precista Mică* se numără și un șiling de la Sigismund al III-lea, bătut pentru orașul Riga (**Cat. nr. 8; Pl. X/8**). Istoria acestui nominal pornește din vremea lui Sigismund I, pentru ca, abia începând cu Ștefan Bathory să fie inclus cu regularitate în circuitul sistemului monetar polonez. Tot în timpul stăpânirii acestui suveran, prin Ordonanța monetară din 1580, au fost statuate titlul și greutatea șilingului la 1,134 g, din care 0,204 g argint, parametri care s-au menținut pentru mai bine de două decenii (Gumowski 1960, p. 208, Tab. n; p. 210, Tab. p; Mikołajczyk 1988, p. 50). Momentul deprecierii ireversibile a șilingului s-a petrecut la începutul secolului următor, când, în urma reducerilor drastice a cantității de metal prețios, în două etape, în anii 1604 și 1623, acestea au devenit piese din bilon (Gumowski 1960, p. 210, Tab. p; Mikołajczyk 1988, p. 64, 69-70).

Moneda noastră a fost emisă în oficinele orașului Riga, cea mai prosperă monetărie din teritoriu, care a acoperit peste jumătate din producția de șilingi din Polonia (între anii 1577-1601, 62,96%; între anii 1602-1622, 58,15%, după Mikołajczyk 1988, p. 61, 68). Așadar, apariția nominalului polonez în Moldova, numit în sursele cronistice și *polonici solidi*, nu reprezintă o surpriză și s-a petrecut, cel mai probabil, la începutul veacului al XVII-lea (Munteanu 2006, p. 446-447). De altfel, în această zonă, Republica Nobiliară s-a implicat activ pentru a-și securiza influența economică și politică, în detrimentul Porții (Butnariu 1997, p. 169-171; Butnariu 2009, p. 406-407). În plus, fiind un numerar mic, relativ stabil, de calitate acceptabilă și disponibil în cantități semnificative, șilingul a fost utilizat la scară largă în tranzacțiile comerciale din epocă (Butnariu 2009, p. 407; Munteanu, Baltag 2021, p. 176). Dovadă în acest sens sunt cantitățile impresionante ale acestui tip de monedă descoperite, în contexte arheologice, ca parte consistentă a unor tezaure sau chiar aflate izolat (Munteanu 2006, p. 448-449).

Sfântul Imperiu Roman. Lotul de față se sfârșește tot cu un nominal mărunt, un denar imperial executat în atelierele austriece de la Kremnitz, rămasă încă cea mai însemnată monetărie din Ungaria controlată de Habsburgi (**Cat. nr. 9; Pl. X/9**). După înfrângerea de la Mohács și până la finalul domniei lui Leopold I, denarul austriac a trecut printr-o serie de devalorizări succesive în anii 1546, 1572, 1582 și 1607 (Huszár 1979, p. 14-16), sub influența competiției habsburgo-polone, ce urmărea controlul economic al Ungariei și Transilvaniei (Pap 1984, p. 544). În

ciuda acestor realități, preț de aproximativ un secol, denarul nu a pierdut mai mult de 20% din conținutul său de metal prețios, conferindu-și stabilitate și putere de circulație, comparativ cu monedele altor entități emitente (Munteanu, Baltag 2021, p. 171). Pentru zona și perioada noastră de interes, este ilustrativă ponderea dominantă a denarilor ungurești și austrieci care ajung să acopere aproximativ 61,2% din compoziția depozitelor încheiate în a doua jumătate a secolul al XVI-lea (1581-1600) (Murgescu 1996, p. 109, Tab. 18).

Chiar dacă astfel de piese sunt des întâlnite la răsărit de Carpați, în regiunea Romanului, emisiunile din primele decenii ale secolului al XVII-lea sunt sporadice, comparativ cu cele bătute în veacul al XVI-lea (Munteanu, Baltag 2021, p. 171). Chiar dacă a suferit deteriorări masive, moneda noastră se înscrie în rândul unor astfel de descoperiri, cvasi-absente în depozitele de monede mărunte din zonă (Munteanu, Baltag 2021, p. 173). Cel mai probabil, prezența mult mai redusă în necropole a denarului târziu, din secolul al XVII-lea, se explică prin întâietatea pe care emisiunile ungurești mai timpurii încă o exercitau în bazinul monetar din acea vreme.

După cum s-a putut observa, monedele cercetate în rândurile de față provin, în exclusivitate, din cimitirul Bisericii *Precista Mică*, localizat pe suprafața terenului de sport a fostei Școli Nr. 5, în urma săpăturilor desfășurate între 1969-1970. Cu un total de 32 de morminte, moneda este parte din inventarul a doar opt morminte (**Tab. 1**), cu o situație singulară în care s-au aflat două piese atribuite unui decedat (M.28).

În lipsa altor date arheologice, pe baza determinărilor antropologice efectuate pe marginea materialelor disponibile, ne aflăm în posibilitatea de a puncta o serie de aspecte relevante privind locul monedei în interiorul comportamentului funerar. Raportat la întreg eșantionul celor 32 de morminte, procentul înmormântărilor cu monedă este unul relativ modest, de 25%. În comparație cu situația statistică a altor necropole în care au fost consemnate descoperiri monetare, cimitirul de la *Fosta Școală Nr. 5/Biserica Precista Mică* se situează la o limită valorică inferioară. Trebuie luat în considerare faptul că tabloul statistic al mormintelor cărora le-au fost asociată monedă prezintă oscilații evidente: Bătinești (punctul *Vâlcică-Sălcii*) (jud. Vrancea) (67%), Bogdana (punctul *La Siliște*) (jud. Bacău) (60%), Ceahlău (punctul *Schitișor*) (jud. Neamț) (30%), Galați (punctul Biserica *Precista*) (35%), Hangu (punctul *Biserică*) (jud. Neamț) (40%), Iași (punctul Biserica *Sf. Sava*) (32%), Joldești (punctul *La Curte*) (jud. Botoșani) (52%), Liteni (punctul *Dealul Țiganului*) (jud. Suceava) (16%), Netezi (punctul *Brătuleț*) (jud. Neamț) (13%), Roman (punctul *Episcopia Romanului-Sf. Parascheva*) (23%), Suceava (punctul Biserica *Sf. Dumitru*) (53%), Suceava (punctul Biserica *Sf. Nicolae*) (20%), Târgu Trotuș (punctul *Biserică*) (jud. Bacău) (20%) (Munteanu *et alii* 2019, p. 144, nota

97; Munteanu, Boldureanu 2020, p. 360, nota 712; Munteanu, Baltag 2021, p. 179, nota 664).

În acest stadiu al cercetării, o astfel de situație ne relevă că practica depunerii, pe teritoriul Moldovei, nu este uniformă sau statică. Factorii care au produs aceste diferențe statistice se leagă de plasarea necropolelor în proximitatea așezărilor medievale care s-au bucurat de o evoluție (mult) mai sustenabilă. Altfel spus, cimitirele urmează drumul zonelor cu o concentrație demografică care gravitează în jurul principalelor centre urbane (Suceava, Iași, Botoșani, Roman, Piatra Neamț), conectate la rețeaua comercială a vremii, furnizorul principal al resurselor bănești în teritoriu (Munteanu 2015, p. 49-50; Ursachi, Hânceanu 2020, p. 710; Munteanu, Baltag 2021, p. 179-180).

Chiar dacă necropola de față se află în proximitatea unui nucleu urban, procentul scăzut al înmormântărilor cu monedă ne sugerează că doar o treime din mormintele dezvelite au avut inventar monetar (M.1, M.9, M.16, M.21, M.22 M.25, M.27, M.28[2 ex.]). În limita informațiilor antropologice de care dispunem, frecvența monedei așezată în morminte este ridicată în cazul celor cu copii (M.1, M.9, M.25, M.28) și femei (M.16, M.21, M.22)[16] (**Tab. 1**) (Tentiuc *et alii* 2012, p. 295; Munteanu 2015, p. 50-51; Munteanu, Garvăn 2018, p. 193), practică moștenită încă din antichitate (Travaini 2004, p. 161). Pe lângă acestea, cum s-a putut observa în cazul majorității necropolelor din Moldova, se menține preferința pentru nominalurile mici (denari ungurești sau austrieci, asprii, șilingi) sau a pieselor a alcătuite dintr-un metal inferior (groșii moldovenești) (Munteanu, Honcu, Aparaschivei 2020, p. 278-279; Munteanu, Baltag 2021, p. 182).

Dacă ar fi să ne aplecăm asupra cronologiei furnizate (strict) de materialul numismatic, perioada acoperită se extinde din a doua jumătate a secolului al XV-lea și până în primele decenii ale celui de al XVII-lea. Totuși, procentul perforațiilor este unul foarte ridicat (77,7%), ceea ce demonstrează existența unei interval de timp substanțial între momentul în care efectivele bănești au fost puse în circulație și cel al depunerii funerare. Perforarea banilor era o practică destul de răspândită în cursul veacurilor XVI-XVII, în special pentru categoriile de numerar mărunt, prinse cu o ață sau cu o sârmă subțire, care erau purtate și utilizate eficient în interiorul tranzacțiilor (Mihailescu-Bîrliba 2006, p. 407; Munteanu *et alii* 2019, p. 145). Astfel, șapte din cele nouă monede ale lotului nostru prezintă câte o perforație ovală, cu un singur caz în care aceasta se regăsește de două ori (**Tab. 1**).

În final, înțelegem să ajustăm existența necropolei, în funcție de cele trei stadii pe care le parcurge moneda: I. baterea (context primar); II. utilizarea (context

[16] Pentru M.27 nu ne este cunoscut sexul. Expertiza s-a efectuat doar pe fotografii și nu a permis colectarea tuturor datelor paleoantropologice.

secundar); III. depunerea (context terțiar – funerar). Mai precis, o limită inferioară de funcționare a necropolei de la Roman poate fi estimată în jurul anului 1500, când dinarii lui Matei Corvin penetrau piața monetară de la est de Carpați. Secolul al XVI-lea reprezintă orizontul principal de înmormântare, prin suita groșilor moldovenești, a asprilor turcești și a șilingului polonez care epuizează cronologic această perioadă. Tot din perspectivă numismatică, limita superioară trebuie căutată nu mai târziu de mijlocul veacului al XVII-lea, odată cu denarul provenit din teritoriile Arhiducatului Austriei.

Catalogul monedelor

REGATUL UNGARIEI

Hunyadi Mátyás (1458-1490), *denár*

1. AR; 0,29 g; 12×15 mm; 12 h; f.s.c.; bătută descentrat pe avers; perforată (rotund); ruptă la margine; se păstrează ¾ din monedă;

Av. […]m[…]IЄR[…]RI[…]; Scut cu bază curbată, scartelat, cu armele Regatului Ungariei: în primul cartier – fasciile arpadiene, în al doilea – crucea patriarhală ungară, în al treilea – două capete de leopard încoronate ale Dalmației, reprezentate din față, în al patrulea – leul rampant al Boemiei; la mijloc, într-un ecuson, un corb;

Rv. […]Oɒ[…]; Fecioara Maria cu nimb, șezând și ținând în partea stângă pruncul Iisus; la dreapta și la stânga Madonei, marca monetăriei; […] – ‡

Körmöcbánya (Kremnitz) (siglele […] – ‡, Viel Mühlstein), **1468-1470** (Huszár 1979, p. 112, nr. 716; Unger 1997, p. 179, nr. 563); **1470-1471** (Pohl 1982, Tab. 113, nr. 217);

Roman, Biserica *Precista Mică*, 1970, M.1; MIR, inv. 8418.

2. AR; 0,26 g; 11×14 mm; 06 h; f.s.c.; bătută descentrat pe revers; perforată (rotund); ruptă la margine; lipsește ¼ din monedă;

Av. ✠M•MA[…]VNGARIE; Scut cu bază curbată, scartelat, încadrat într-un cerc marcat cu sigla „•” la dreapta, cu armele Regatului Ungariei: în primul cartier – fasciile arpadiene, în al doilea – crucea patriarhală ungară, în al treilea – două capete de leopard încoronate ale Dalmației, reprezentate din față, în al patrulea – leul rampant al Boemiei; la mijloc, într-un ecuson, un corb;

Rv. PA[…] – VNGA[…]; Fecioara Maria încoronată, șezând și ținând în partea stângă pruncul Iisus; la dreapta și la stânga Madonei, marca monetăriei; K – P❀

Körmöcbánya (Kremnitz) (siglele K – P❀, Peter Schaider), **1488** (Pohl 1982, Tab. 118, nr. 223-1); **1489** (Unger 1997, p. 180, nr. 567e); **1489-1490** (Huszár 1979, p. 113, nr. 722);

Roman, Biserica *Precista Mică*, 1970; M.28; MIR, f. inv.

PRINCIPATUL MOLDOVEI

Bogdan III (1504-1517), *groș*

3. AR (suberată); 0,54 g; 19×20 mm; 12 h; f.s.c.; bătută descentrat pe avers și revers; ruptă în interior și la margine; se păstrează ¾ din monedă;

Av. […]IWБОГДÞIIB[…]O[…]ÞГОС; Cap de bour, văzut din față, cu stea între coarne; în partea stângă o semilună (?) iar în partea dreaptă o rozetă cu cinci petale desprinse; în partea inferioară a cercului perlat urmele unei alte ștanțe (?);

Rv. […]МЛ[…] Scut având în câmpul interior o cruce patriarhală, cu brațele lățite (lacunar vizibile);

Suceava, **1510-1517** (Iliescu 1970, p. 33-34; Buzdugan, Luchian, Oprescu 1977, p. 85-86, nr. 743-759, tip I var.), **1510-1513** (Bodnariuc, Dergaciova, Mordovin 2019, p. 111, 118, nr. 14) **1511-1512** (Bodnariuc *et alii* 2020, p. 104, 109, nr. 19); **1514-1517** (Dergaciova 2013, p. 103);

Roman, Biserica *Precista Mică*, 1970; M.28, MIR, inv. 8422.

Ștefan IV (1517-1527), *groș*

4. Bi; 0,91 g; 17×18 mm; 12 h; s.c; perforată (rotund); tăiată (drept); bătută descentrat pe revers;

Av. ✠IωC(?)TЄΦAHABOЄBOДA✻ГOCПO; Cap de bour, văzut din față, cu o stea cu cinci colțuri așezată între coarnele convergente, încadrat într-un scut stilizat, de formă asimetrică; în partea dreaptă o rozetă iar în partea stângă o semilună; în partea superioară din afara scutului, urmele unei alte legende: […]0(?)[…];

Rv. ✠ДAP✻ЗEMЛИMOЛДAB✻CKOИ(?); Scut stilizat conține o cruce patriarhală având brațele lărgite, terminate prin ancore; la dreapta și la stânga câte o rozetă; ✻ – […]

Suceava, **1517-1527** (Iliescu 1970, p. 33-34; Buzdugan, Luchian, Oprescu 1977, p. 87, nr. 768, tip I b, nr. 782 (?); Iliescu 2002, p. 47; p. 137-138, vocea *Suceava*; Pârvan, Constantinescu 2006-2007, p. 385-386, 395-396, nr. 63-71; Pârvan 2008, p. 365-366, 371-372, nr. 30-32; Dejan 2008, p. 189, 192, nr. 8-9; Dergaciova 2008, p. 217, nr. 88-89; Dergaciova 2010, p. 183-184, 185, nr. 12-13, 15-17; Dergaciova, Telnov 2013, p. 205, 209, nr. 65-66; Alekseenko, Dergacheva, Tsepkov 2014, p. 349, 352, nr. 14; Bodnariuc *et alii* 2020, p. 103, 109, nr. 20);

Roman, Biserica *Precista Mică*, 1970; M.27, MIR, inv. 8420.

IMPERIUL OTOMAN

Selim I (918-926 AH / 1512-1520), *akçe*

5. AR, 0,57 g, 10×11 mm; f. s.c.; tocită;

Av. […] سلطان – سليم; Sultan Selim […]

Rv. Urme de legendă (ilizibil)

Monetărie neprecizată, **Grupa A, tipul III** (**1518-1520**, Nicolae 1988, p. 555 Srećković 2000, p. 135); avers tip A (Srećković 2000, p. 135); revers tip. I-III var. (Srećković 2000, p. 135);

Roman, Biserica *Precista Mică*, 1970; M.25, MIR, inv. 8421.

Süleyman I (926-974 AH / 1520-1566), *akçe*

6. AR, 0,49 g; 10×11 mm; f.s.c.; perforată (rotund); tocită;

Av. […] السلطان – سليمان; Sultan Süleyman […] (bin Selim şah)

Rv. […] ابوكس […]; […]duribe Üsküp […]

Üsküp, **Grupa I (1520-1541)**, **Perioada 1** (**1520-1534**, Nicolae 1988, p. 555; Srećković 2003, p. 35; p. 201, nr. 1-6 var.); avers tip A (Srećković 2003, p. 35); revers tip I var. (Srećković 2003, p. 45);

Roman, Biserica *Precista Mică*, 1970; M.22, MIR, inv. 8417.

Mehmed III (1003-1011 AH / 1595-1603), *akçe*

7. AR, 0,44 g; 11×13 mm; f.s.c; perforată (rotund); bătută descentrat pe avers şi revers; tocită; ruptă la margine;

Av. În centrul flanului numele sultanului محمد (Muhammad [Mehmed III]). De jur împrejur titulatura sultanului: […] السلطان; Sultan […]

Rv. برض – سيري (?) –] […١٠٠[...]; ([…]duri be Siroz (?) sene 100[…])

Siroz, **1595-1603** (Pere 1968, p. 136, nr. 340 tip general; Sultan 1977, p. 145, nr. 1423-1425 var.); avers tip F2/F2*a (Srećković 2007, p. 23); revers tip II*5 var. (Srećković 2007, p. 10);

Roman, Biserica *Precista Mică*, 1970; M.21, MIR, inv. 8423.

UNIUNEA POLONO-LITUANIANĂ

DUCATUL LIVONIEI

Zygmunt III Waza (1587-1632), *szeląg*

8. AR; 0,58 g; 17×14 mm; s.c.; bătută descentrat pe avers şi revers; dublu perforată (rotund); ruptă la margini; se păstrează ½ din monedă;

Av. SIG[…]D G•R[…]; Monograma regelui (formată din litera S şi blazonul familiei Waza, în centru), timbrată cu o coroană;

Rv. […]VI•RIG[…]8✱⚜; Stema mică a oraşului Riga (două chei încrucişate, o cruce deasupra), în interiorul unui scut baroc, timbrat de o floare de crin;

Ryga (herb Lilia, Henryk Wulf), **1598** (Gumowski 1960, p. 140, nr. 1431 var.; Fedorov 1966, p. 255, nr. 681 var.; Kopicki 2007, p. 259, nr. 1354 var.);

Roman, Biserica *Precista Mică*, 1970; M.16; MIR, inv. 8419.

SFÂNTUL IMPERIU ROMAN
ARHIDUCATUL AUSTRIEI: REGATUL UNGARIEI
Matthias II (1608-1619), *denar*

9. AR; 0,12g; 09×13 mm; f.s.c.; perforată (rotund); ruptă în interior și la margini; se păstrează ½ din monedă;

Av. […]HV[…]; Fragment de scut cu bază curbată, despicat, încadrat într-un cerc, timbrat de o coroană, cu următoarele partiţiuni: în primul cartier – fasciile arpadiene, în al doilea – crucea patriarhală ungară; la dreapta și la stânga scutului, marca monetăriei; K – […]

Rv. […]RON[…]; Fecioara Maria încoronată și glorificată, șezând și ținând în partea stângă pruncul Iisus și o cruce în cea dreaptă;

Körmöcbánya (Kremnitz) (siglele K – B), **1609-1611** (Huszár 1979, p. 172-173, nr. 1139; Unger 2000, p. 103, nr. 868);

Roman, Biserica *Precista Mică*, 1970; M.9; MIR, f. inv.

Concluzii

Majoritatea mormintelor sunt singulare, doar în două cazuri sunt duble (M.10 și M.22-23). Nu s-au găsit urme de lemn, așadar defuncții au fost depuși direct în groapă, care în mai toate situațiile (în care a fost surprinsă) era ovală, doar una este rectangulară (M.17). Scheletele au o stare de conservare relativ bună, doar în cazul nou-născuților (și a unor copii *infans I*) umiditatea le-a afectat o mare parte din oseminte. Toți defuncții au fost depuși pe spate (*decubit dorsal*) și orientați creștinește, vest (cap)-est (picioare), doar unii având deviații. Nu au fost descoperite morminte cu schelete reînhumate, ci doar morminte cu defuncți deranjați, din cauza suprapunerilor (M.4 cu M.5, M.13 cu M.17 și M.16 cu M.16a). Remarcăm poziția diferită a picioarelor scheletelor în cazul mormintelor $M.10_{dublu}$ (defunctul din dreapta), M.16 și M.31, dar și situația din M.26, în care brațele mortului sunt apropiate și palmele unite. Similar multor cimitire medievale, printre morminte erau fragmente ceramice (M.12 și M.14).

În privința inventarului, doar în 12 morminte s-au descoperit obiecte funerare: nouă monede (M.1, M.9, M.16, M.21, M.22, M.25, M.27, M.28, ultimul cu două monede), doi cercei (M.24), două ace de văl (M.21) și doi nasturi globulari (M.17, M.23). Din planuri rezultă că au mai fost găsite și alte piese (mărgică-M.8, cercel-M.1, doi nasturi-M.1, M.21), însă nu apar în registrul de inventar și lipsesc din colecția medievală a muzeului.

Monedele sunt prezente la femei (M.16, M.21, M.22, M.27) și copii (M.1, M.9, M.25, M.28). Piesele de podoabă (cercei, margică, ace de văl) erau în mormintele care aveau copii (M.1, M.8, M.24) ori adulți de sex feminin (M.21), iar accesoriile

vestimentare se aflau în mormintele cu adulți de ambele sexe (M.17, M.21, M.23), mai rar la sub-adulți (M.1).

În privința *poziționării* artefactelor putem remarca următoarele aspecte: în cazul monedelor (multe perforate), majoritatea se aflau pe partea dreaptă a craniului, pieptului sau bazinului; celelalte piese, unele perechi (cerceii, acele de văl) se aflau de o parte și de alta a capului, în timp ce nasturii erau în zona pieptului.

Interesantă de remarcat este practica depunerii „unui singur cercel" (în inventarul mormântului M.1), observată și în cazul altor cimitire medievale, precum la Brad (punctul *La Stâncă*) (Ursachi *et alii* 2020, p. 75) și Roman (punctul *Arhiepiscopie*) (Hânceanu *et alii* 2021, p. 129-130), care își găsește explicații în unele din necropolele antice (consultă Aparaschivei 2014, p. 66-68, 70, 71, inclusiv notele 30-32, 45, 46, 84-94).

În privința cronologiei cimitirului Bisericii *Precista Mică*, chiar dacă unele piese funerare au o perioadă mai largă de circulație (cercei, nasturi), iar monedele din inventar au fost emise din a doua jumătate a secolului al XV-lea și până în prima jumătate a veacului al XVII-lea, ținând cont de faptul că ultimele sunt majoritatea perforate, credem că *intervalul de funcționare al spațiului sacru se încadrează între începutul secolului al XVI-lea și a doua jumătate a veacului al XVII-lea.*

Conform datelor antropologice, asemenea altor situații înregistrate în necropole medievale din Roman și împrejurimi, mortalitatea infantilă înregistrează un procent ridicat și în cimitirul bisericii menționate. Lipsa normelor de igienă și bolile epocii medievale au determinat moartea adulților, cât și a copiilor (*infans I*), aspect observat și în cele două morminte duble (M.10 și M.22-M.23).

Cu rezervele de rigoare, putem întocmi o statistică aproximativă; astfel că, cele 32 de morminte conțineau 33 de schelete (două morminte duble, unul numerotat cu numere consecutive): 20 de adulți (fotografiile au permis să fie determinate doar șapte schelete de sex feminin și șapte schelete de sex masculin), restul de șase fiind nedeterminate), iar ceilalți 13 fiind sub-adulți, dintre care opt cu vârste cuprinse între 1-3 ani (patru defuncți) și 3-5 ani (patru defuncți), restul de cinci fiind nedeterminate.

Deși a fost cercetată o suprafață redusă din cimitir, descoperirile au permis să ne formăm o imagine care se alătură altor necropole medievale ale târgului Roman și care confirmă folosirea în paralel a mai multor spații sacre, la Episcopie, Biserica *Precista Mare*, Biserica *Sf. Gheorghe*, Biserica *Precista Mică*, Biserica *Sf. Nicolae* și Biserica *Sf. Voievozi*.

Mulțumiri

Mulțumim colegei antropolog Dr. Angela Simalcsik pentru verificarea fișelor de arhivă ale Centrului de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov" din Iași

și pentru analiza antropologică efectuată după materialul fotografic. Adresăm mulțumiri și doamnei Dr. Ana Boldureanu (Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Chișinău) pentru sprijinul acordat în identificarea pieselor otomane (Cat nr. 5-7). De asemenea, transmitem mulțumiri desenatorului muzeograf Dan Spătariu (Complexul Muzeal Național Neamț – Muzeul de Istorie Roman) pentru desenele pieselor arheologice.

Bibliografie

Alekseenko, Dergacheva, Tsepkov 2014: N. A. Alekseenko, L. V. Dergacheva, Yu. A. Tsepkov, *Novye nakhodki moldavskikh monet v yugo-zapadnom Krymu*, Stratum plus 6, 2014. p. 347-353 // Н. А. Алексеенко, Л. В. Дергачёва, Ю. А. Цепков, *Новые находки молдавских монет в юго-западном Крыму*, Stratum plus 6, 2014, с. 347-353.

Anghel 1992: A. Anghel, *Cercetări de salvare efectuate în necropola medievală – zona faleza Dunării – Galați (sec. al XVI-lea – al XVIII-lea)*, Danubius 13-14, 1992, p. 117-126.

Aparaschivei 2014: D. Aparaschivei, *Trecerea de la copilărie la maturitate și rolul căsătoriei în nord-estul provinciei romane Moesia Inferior (Scythia Minor)*, Arheologia Moldovei XXXVII, 2014, p. 63-72.

Artimon 1998: Al. Artimon, *Contribuții istorico-arheologice privind satul și mănăstirea Bogdana*, Carpica 27, 1998, p. 73-94.

Artimon 1999: Al. Artimon, *Biserica și necropola medievală de la Tg. Trotuș (jud. Bacău). Considerații finale*, Carpica 28, 1999, p. 109-134.

Artimon 2003: Al. Artimon, *Orașul medieval Trotuș în secolele XIV-XVII. Geneză și evoluție*, Editura Corgal Press, Bacău, 2003.

Artimon, Rădulescu 1981: Al. Artimon, Al. Rădulescu, *Necropola medievală de la Sf. Dumitru din Suceava (sec. XV-XVIII)*, Suceava. Anuarul Muzeului Județean 8, 1981, p. 85-99.

Batariuc 1993: P.-V. Batariuc, *Necropola medievală de la Suceava-Câmpul Șanțurilor*, Arheologia Moldovei XVI, 1993, p. 229-249.

Bătrîna, Bătrîna 1985: L. Bătrîna, A. Bătrîna, *Reședința feudală de la Netezi (jud. Neamț)*, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie 36, 4, 1985, p. 297-315.

Bătrîna, Bătrîna 2012: L. Bătrîna, A. Bătrîna, *Biserica „Sfântul Nicolae" din Rădăuți. Cercetări arheologice și interpretări istorice asupra începuturilor Țării Moldovei*, Editura „Constantin Matasă", Piatra Neamț, 2012.

Bodnariuc, Dergaciova, Mordovin 2019: N. Bodnariuc, L. Dergaciova, M. Mordovin, *Descoperiri numismatice și arheologice din nordul Bucovinei (I)*, Arheologia Moldovei 62, 2019, p. 107-134.

Bodnariuc *et alii* 2020: N. Bodnariuc, A. Boldureanu, L. Dergaciova, M. Mordovin, *Descoperiri numismatice și arheologice din nordul Bucovinei (II.1)*, Arheologia Moldovei 63, 2020, p. 101-120.

Boldureanu 2013: A. Boldureanu, *Moneda otomană în Moldova în perioada 1512-1603*, Biblioteca „Tyragetia" XXIV, Chișinău, 2013.

Butnariu 1997: V. M. Butnariu, *Moldova între „spații monetare" și „rațiuni de stat". Anii 1574–1612*, Studii și cercetări de numismatică 12, 1997, p. 157-172.

Butnariu 2001: V. M. Butnariu (Éd.), *Monnaies et parures du Musée d'Histoire de la Moldavie de Iași (Corpus Nummorum Moldaviae II)*, Editura Vasiliana ,98, Iași, 2001.

Butnariu 2004: V. M. Butnariu, *Transilvania în relațiile internaționale. Interferențe politice și monetare (1526-1714)*, Editura Junimea, Iași, 2004.

Butnariu 2005: V. M. Butnariu, *Note numismatice (V)*, Arheologia Moldovei 24, 2005, p. 265-285.

Butnariu 2009: V. M. Butnariu, *Tezaurul de la Ungureni. Prolegomene la circulația șilingului în Moldova*, Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol" 46, 2009, p. 401-438.

Butnariu 2016: V. M. Butnariu, *Date preliminare referitoare la piesele numismatice de la Curtea Domnească*, în: Gh. Dumitroaia (Coord.), *Piatra – Neamț Curtea Domnească. Rapoarte arheologice*, Editura „Constantin Matasă", Piatra Neamț, 2016, p. 323-335.

Buzdugan, Luchian, Oprescu 1977: G. Buzdugan, O. Luchian, C-tin. C. Oprescu, *Monede și bancnote românești*, București, 1977.

Cantacuzino, Trohani 1979: Gh. Cantacuzino, G. Trohani, *Săpăturile arheologice de la Cătălui-Căscioarele, jud. Ilfov*, Cercetări Arheologice III, 1979, p. 261-328.

Cândea 1996: I. Cândea, *Mănăstirea Măxineni*, Editura Istros, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Brăila, 1996.

Crișan 2016: I. Crișan, *Cefa-La Pădure. Locuirea medievală și premodernă. Studiu arheologic și istoric*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2016.

Crîngaci-Țiplic 2007: M.-E. Crîngaci-Țiplic, *Obiecte speciale*, in: D. Marcu Istrate (Aut.), *Sibiu. Piața Huet. Monografie arheologică*, vol. I, Editura Altip, Alba Iulia, 2007, p. 103-112, 138-153.

Cucoș 1971: Șt. Cucoș, *Săpăturile arheologice din județul Neamț (II)*, Memoria Antiqvitatis III, 1971, p. 577-583.

Cucoș 1976: Șt. Cucoș, *Săpăturile arheologice din județul Neamț (III)*, Memoria Antiqvitatis IV-V (1972-1973), 1976, p. 301-304.

Cucoș 1992: Șt. Cucoș, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Neamț*, Memoria Antiqvitatis XVIII, 1992, p. 5-61.

Dejan 2008: M. Dejan, *Monede descoperite cu ocazia unor săpături arheologice efectuate pe teritoriul orașului Suceava*, în: C. Munteanu (Ed.), *Monedă si comerț în sud-estul Europei II*, Sibiu, 2008, p. 187-196.

Dergaciova 2008: L. Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare (I)*, Revista Arheologică 4, 2, 2008, p. 208-217.

Dergaciova 2010: L. Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (V)*, Revista arheologică 6, 1, 2010, p. 180-187.

Dergaciova 2013: L. Dergaciova, *Contribuții la cunoașterea sistemului monetar moldovenesc de la începutul secolului al XVI-lea*, Studii și Cercetări de Numismatică 4 (16), 2013, p. 91-109.

Dergaciova, Telnov 2013: L. Dergaciova, N. Telnov, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (VII)*, Revista arheologică 9, 2, 2013, p. 203-210.

Fedorov 1966: D. Fedorov, *Monety Pribaltiki XIII-XVIII stoletiy. Opredelitel monet,* Kommentarii i dopolneniya A. Molvygina, Tallin, 1966 // Д. Федоров, *Монеты Прибалтики XIII-XVIII столетий. Определитель монет*, Комментарии и дополнения А. Молвыгина, Таллин, 1966.

Garvăn *et alii* 2015: D. Garvăn, S. C. Ceauşu, G.-D. Hânceanu, V. M. Groza, L. Munteanu, *Cimitirul medieval de la Piatra Neamț-Dărmănești. Cercetările preventive din anul 2012*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015.

Gumowski 1960: M. Gumowski, *Handbuch der polnischen Numismatik*, Graz, 1960.

Hânceanu *et alii* 2021: G.-D. Hânceanu, A. Simalcsik, R. D. Simalcsik, V. Diaconu, L. Munteanu, O. Mircea, V. Vasilache, *Arhiepiscopia Romanului și Bacăului. Cimitirul medieval și complexele laice din perimetrul sud-vestic al incintei bisericești. Rezultatele cercetării preventive din anul 2015*, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", Editura „Constantin Matasă", Brăila-Piatra Neamț, 2021.

Hordilă 2000: D. Hordilă, *Câteva considerații de ordin arheologic privind populația catolică din zona Romanului în secolele XIV-XIX*, Buletin Istoric 1, 2000, p. 59-82.

Huszár 1979: L. Huszár, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Budapest/München, 1979.

Ilie 2001: C. Ilie, *Note privind descoperirile monetare din zona bisericii „Precista" din Galați*, Danubius 16, 2001, p. 5-10.

Iliescu 1970: O. Iliescu, *Moneda în România: 491-1864*, Editura Meridiane, București, 1970.

Iliescu 2002: O. Iliescu, *The History of Coins in Romania (cca. 1500 B.C. – 2000 AD) Chronology - Bibliography - Glossary*, Editura enciclopedică, Bucharest, 2002.

Kopicki 2007: E. Kopicki, *Monety Zygmunta III Wazy*, Wydawn. „Nefryt", Szczecin, 2007.

Mareș 2011: I. Mareș, *Biserica Sfântul Nicolae din Suceava*, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2011.

Mareș, Hău, Dejan 2012: I. Mareș, Fl. Hău, Șt. Dejan, *Biserica Sfântul Nicolae din Suceava. Săpăturile arheologice din 2010*, Suceava 39, 2012, p. 89-108.

Matei, Emandi 1982: M. D. Matei, E. I. Emandi, *Habitatul medieval rural de la Liteni*, în: M. D. Matei, E. I. Emandi, O. Monoranu (Eds.), *Cercetări arheologice privind habitatul medieval rural din bazinul superior al Șomuzului Mare și al Moldovei (secolele XIV-XVII)*, Suceava, 1982, p. 43-89.

Maxim 1983: M. Maxim. *O luptă monetară în sec. al XVI-lea: padișahî contra aspru*, Cercetări Numismatice 5, 1983, p. 129-152.

Mihailescu-Bîrliba, Nicolae, Asăvoaie 1999: V. Mihailescu-Bîrliba, E. Nicolae, C. Asăvoaie, *Descoperiri monetare din Moldova. III*, Arheologia Moldovei 22, 1999, p. 219-232.

Mihailescu-Bîrliba 2006: V. Mihailescu-Bîrliba, *About the monetary catalogue*, in: V. Mihailescu-Bîrliba (Ed.), *The Great Medieval Coin Hoard of Iași. Historical Significance of the Great Medieval Coin Hoard of Iași*, Iași, 2006, p. 401-408.

Mikołajczyk 1988: A. Mikołajczyk, *Einfuhrung in die neuzeitliche Munzgeschichte Polens*, Łodź, 1988.

Mitrea 2003: B. Mitrea, *Cercetări numismatice. Monedele feudale descoperite pe Valea Bistriței*, în: M. Petrescu-Dîmbovița, V. Spinei (Coord.), *Cercetări arheologice și istorice din zona lacului de acumulare Bicaz*, Piatra Neamț, 2003, p. 263-280.

Munteanu 2006: L. Munteanu, *Preliminary data about the coin hoard of Iași – 2002*, in: V. Mihailescu-Bîrliba (Ed.), *The Great Medieval Coin Hoard of Iași. Historical Significance of the Great Medieval Coin Hoard of Iași*, Iași, 2006, p. 433-474.

Munteanu, Popovici 2012: L. Munteanu, R. Popovici, *Descoperiri monetare din așezarea rurală medievală de la Negrești „Dolhești", jud. Neamț (secolele XV-XVII)*, Arheologia Moldovei 35, 2012, p. 169-180.

Munteanu, Popovici 2014: L. Munteanu, R. Popovici, *Descoperiri monetare în așezările rurale medievale de la Borniș, jud. Neamț (secolele XV-XVII) (II)*, Arheologia Moldovei 37, 2014, p. 177-190.

Munteanu 2015: L. Munteanu, *Monede descoperite în cimitirul de la Piatra-Neamț –Dărmănești (jud. Neamț)*, în: D. Garvăn, S.-C. Ceaușu, G.-D. Hânceanu, V.-M. Groza, L. Munteanu (Aut.), *Cimitirul medieval de la Piatra-Neamț – Dărmănești. Cercetările preventive din anul 2012*, Buzău, 2015, p. 41-59.

Munteanu, Garvăn 2018: L. Munteanu, D. Garvăn, *Descoperiri monetare recente în cimitirul de la Piatra-Neamț, cartierul Dărmănești (jud. Neamț)*, Studii și Cercetări de Numismatică, s.n. 5-8 (18-20), 2014-2017, 2018, p. 183-195.

Munteanu *et alii* 2019: L. Munteanu, A. Boldureanu, G.-D. Hânceanu, V. Ursachi, *"The afterlife" of money. The coins found in the necropolis of Brad (Negri commune, Bacău County)*, Arheologia Moldovei 42, 2019, p. 135-178.

Munteanu, Boldureanu 2020: L. Munteanu, A. Boldureanu, *Descoperiri monetare în cimitirul de la Brad, județul Bacău*, în: V. Ursachi, G.-D. Hânceanu, A. Simalcsik, R. D. Simalcsik, L. Munteanu (Aut.), *Cimitirul medieval de la Brad. Cercetările arheologice din anii 1963-2004*, Brăila, 2020, p. 349-412.

Munteanu, Honcu, Aparaschivei 2020: L. Munteanu, Șt. Honcu, D. Aparaschivei, *Descoperiri monetare din necropola Bisericii „Talpalari" din Iași*, Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare 2, 2020, p. 273-286.

Munteanu, Baltag 2021: L. Munteanu, A. Baltag, *Monedele descoperite în cimitirul bisericii „Sfânta Parascheva" din Roman (jud. Neamț)*, în: G.-D. Hânceanu, A. Simalcsik, R. D. Simalcsik, V. Diaconu, L. Munteanu, O. Mircea, V. Vasilache (Aut.), *Arhiepiscopia Romanului și Bacăului. Cimitirul medieval și complexele laice din perimetrul sud-vestic al incintei bisericești: rezultatele cercetării preventive din anul 2015*, Piatra Neamț, 2021, p. 167-228.

Murgescu 1996: B. Murgescu, *Circulația monetară în Țările Române în secolul al XVI-lea*, Editura enciclopedică, București, 1996.

Nicolae 1988: E. Nicolae, *Recenzie la Slobodan Srećković, Osmanlijski novac na tlu Jugoslavie, Belgrad, 1987, 206 p.*, Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Iași 25, 2, 1988, p. 554-557.

Oberländer-Târnoveanu 2003-2005: E. Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul Moldovei în vremea lui Stefan cel Mare (1457-1504) – O analiză critica*, Cercetări numismatice 9, 11, 2003-2005, p. 299-388.

Oberländer Târnoveanu 2008-2009: E. Oberländer Târnoveanu, *Câteva considerații privind evoluția sistemului monetar medieval moldovenesc în secolele XIV-XVI, în lumina analizelor atomice*, Memoria Antiquitatis 25, 26, 2008-2009, p. 405-416.

Oța 2020: S. Oța, *Podoabe, accesorii vestimentare și piese de mobilier funerar descoperite în necropola medievală de la Brad, județul Bacău*, în: V. Ursachi, G.-D. Hânceanu, A. Simalcsik, R. D. Simalcsik, L. Munteanu (Aut.), *Cimitirul medieval de la Brad. Cercetările arheologice din anii 1963-2004*, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", Brăila, 2020, p. 413-463.

Oța 2021: S. Oța, *Podoabe și accesorii vestimentare descoperite la Arhiepiscopia Romanului și Bacăului*, în: G.-D. Hânceanu, A. Simalcsik, R. D. Simalcsik, V. Diaconu, L. Munteanu, O. Mircea, V. Vasilache (Aut.), *Arhiepiscopia Romanului și Bacăului. Cimitirul medieval și complexele laice din perimetrul sud-vestic al incintei bisericești. Rezultatele cercetării preventive din anul 2015,* Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", Editura „Constantin Matasă", Brăila-Piatra Neamț, 2021, p. 229-253.

Pamuk 1997: S. Pamuk, *Sistemul monetar otoman în secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, în: G. G. Potra (Red.), *130 de ani de la crearea sistemului românesc modern*, Editura enciclopedică, București, 1997, p. 267-284.

Pap 1984: F. Pap, *Tezaurul monetar de la Ghirișu Român (județul Cluj). Observații despre circulația monetară în Transilvania*, Acta Musei Napocensis 21, 1984, p. 543-549.

Paragină, Bobi 1993: A. Paragină, V. Bobi, *Așezarea rurală medievală de la Bătinești, jud. Vrancea*, Materiale și cercetări arheologice, 17, 2, 1993, p. 495-510.

Pârvan, Constantinescu 2006-2007: K. Pârvan, B. Constantinescu, *Monede moldovenești din colecția Secășeanu*, Cercetări Numismatice 12-13, 2006-2007, p. 375-422.

Pârvan 2008: K. Pârvan, *Colecții numismatice ale M.N.I.R: monedele moldovenești și muntene din colecția R. Văveanu*, Cercetări Numismatice 14, 2008, p. 357-377.

Pere 1968: N. Pere, *Osmanlılarda madenî paralar. Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı madenî paraları koleksiyonu*, Yapı ve Kredi Bankası, Istanbul, 1968.

Pohl 1982: A. Pohl, *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters, 1300-1540*, Graz, Budapest, 1982.

Pușcașu, Pușcașu 2005: N. N. Pușcașu, V. M. Pușcașu, *Biserica „Sf. Sava" din Iași. Monografie arheologică*, Editura Trinitas, Iași, 2005.

Pușcașu 2013: V. M. Pușcașu, *Mănăstirea Probota. Arheologie și istorie*, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2013.

Pușcașu 2021: V. M. Pușcașu, *Necropole medievale în Moldova până la sfârșitul secolului al XVII-lea*, Editura Vremea, București, 2021.

Reabțeva 2014: S. Reabțeva, *Piese de podoabă și vestimentație din Moldova și Țara Românească în contextul relațiilor cultural-istorice (secolele XIV-XVII)*, Editura Istros, Brăila, 2014.

Spinei 1986: V. Spinei, *Săpăturile de la Trifești (jud. Iași)*, Materiale și cercetări arheologice (a XVI-a sesiune anuală de rapoarte, Vaslui, 1982), București, 1986, p. 237-242.

Spinei, Alexianu, Butnaru 1985: V. Spinei, M. Alexianu, V. Butnaru, *Săpăturile arheologice de la Doina-Girov din 1982-1983*, Memoria Antiqvitatis IX-X (1977-1979), 1985, p. 227-260.

Srećković 2000: S. Srećković, *Akches (Volume Two) Mehmed II Fathih – Selim I Yavuz 848-926 AH*, Beograd, 2000.

Srećković 2003: S. Srećković, *Akches (Volume Three) Süleyman I Kanunî 926–974 AH*, Beograd, 2003.

Srećković 2007: S. Srećković, *Akches (Volume Five) Mehmed III – Mustafa I 1003–1032 AH*, Beograd, 2007.

Stoicescu 1974: N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974.

Sultan 1977: J. Sultan, *Coins of the Ottoman Empire and the Turkish Republic. A detailed catalogue of the Jem Sultan collection*, B & R Publishers, California, 1977.

Ștefănescu 1874: M. Ștefănescu, *Chronica Romanului și a Episcopiei de Romanu*, Typographia Nationale, Bucuresci, vol. I, 1874.

Tentiuc, Bubulici 2011: I. Tentiuc, V. Bubulici, *Descoperiri monetare în cimitirul medieval al bisericii Măzărache din Chișinău (săpăturile din anul 2010)*, Tyragetia. Arheologie. Istorie Antică, S.N. 5-20, 1, 2011, p. 301-309.

Tentiuc *et alii* 2012: I. Tentiuc, V. Bubulici, M. Vasilache, L. Sîrbu, *Rezultatele investigațiilor arheologice de la Biserica Măzărache din Chișinău în anul 2010*, Tyragetia. Arheologie. Istorie Antică, S.N. VI [XXI] 1, 2012, p. 281-328.

Travaini 2004: L. Travaini, *Saints and Sinners: Coins in Medieval Italian Graves*, The Numismatic Chronicle 164, 2004, p. 159-181.

Unger 1997: E. Unger, *Magyar Éremhatározó, I. kötet (1000-1540)*, Budapest, 1997.

Ursachi *et alii* 2020: V. Ursachi, G.-D. Hânceanu, A. Simalcsik, R. D. Simalcsik, L. Munteanu, *Cimitirul medieval de la Brad. Cercetările arheologice din anii 1963-2004*, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", Brăila, 2020.

Ursachi, Hânceanu 2020: *Repertoriul cimitirelor medievale rurale și urbane, cercetate arheologic pe teritoriul Moldovei*, în: V. Ursachi, G.-D. Hânceanu, A. Simalcsik, R. D. Simalcsik, L. Munteanu (Aut.), *Cimitirul medieval de la Brad. Cercetările arheologice din anii 1963-2004*, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", Brăila, 2020, p. 685-710.

Ursu, Bacumenco-Pîrnău, Vornic 2015: I. Ursu, L. Bacumenco-Pîrnău, V. Vornic, *Cercetări arheologice în necropola medievală de la Lozova. Campania din anul 2014*, Akademos 1, 2015, p. 139-142.

Ursu *et alii* 2016: I. Ursu, L. Bacumenco-Pîrnău, V. Vornic, I. Ciobanu, *Necropola medievală de la Lozova-La hotar cu Vornicenii. Rezultatele cercetărilor din anii 2014-2015*, Revista Arheologică, S.N. XII 1-2, 2016 p. 250-271.

Pl. I. Hartă cu dispunerea Bisericii *Precista Mică* (pătrat) comparativ cu Biserica *Precista Mare* (hexagon) și *Arhiepiscopia Romanului și Bacăului* (cerc)
Pl. I. Map with the layout of the *Precista Mică* Church (square) compared to the *Precista Mare* Church (hexagon) and the *Archdiocese of Roman and Bacău* (circle)

1

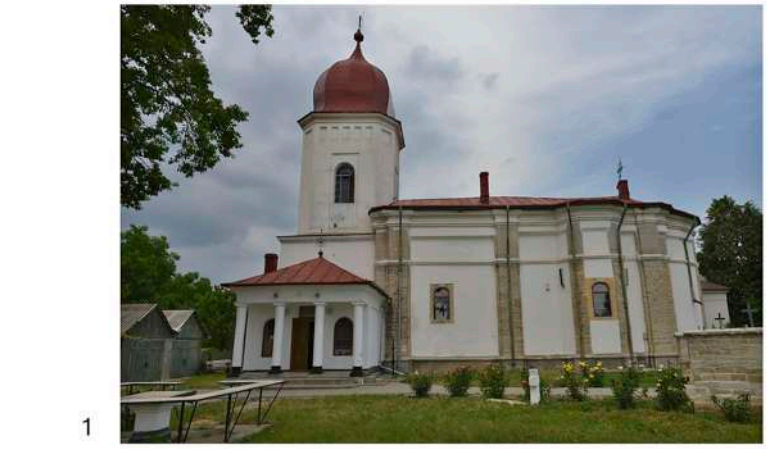

2

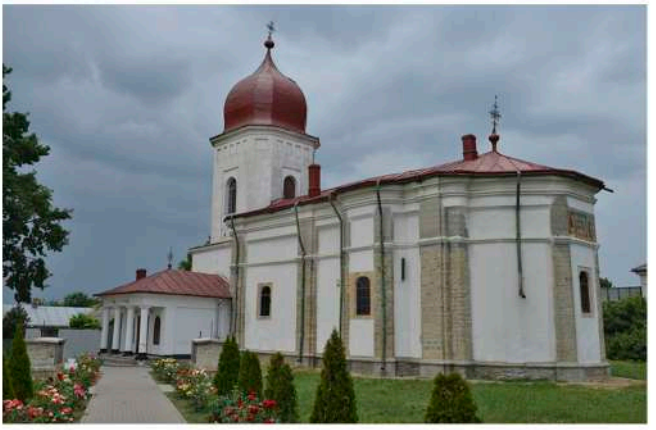

3

Pl. II. 1. Imagine satelitară Google Earth cu indicarea cimitirului Bisericii *Precista Mică* din curtea Școlii Generale Nr. 2 „Costache Negri" din Roman (fosta Școală Generală nr.5); 2, 3. Foto cu Școala Generală nr. 2 și curtea în care se află cimitirul bisericii menționate
Pl. II. 1. Google Earth satellite image depicting the cemetery of the *Precista Mică* Church in the courtyard of the General School no. 2 "Costache Negri" in Roman (former General School No. 5); 2, 3. Photo of the General School No. 2 and the courtyard where the cemetery of the mentioned church is found

1

2

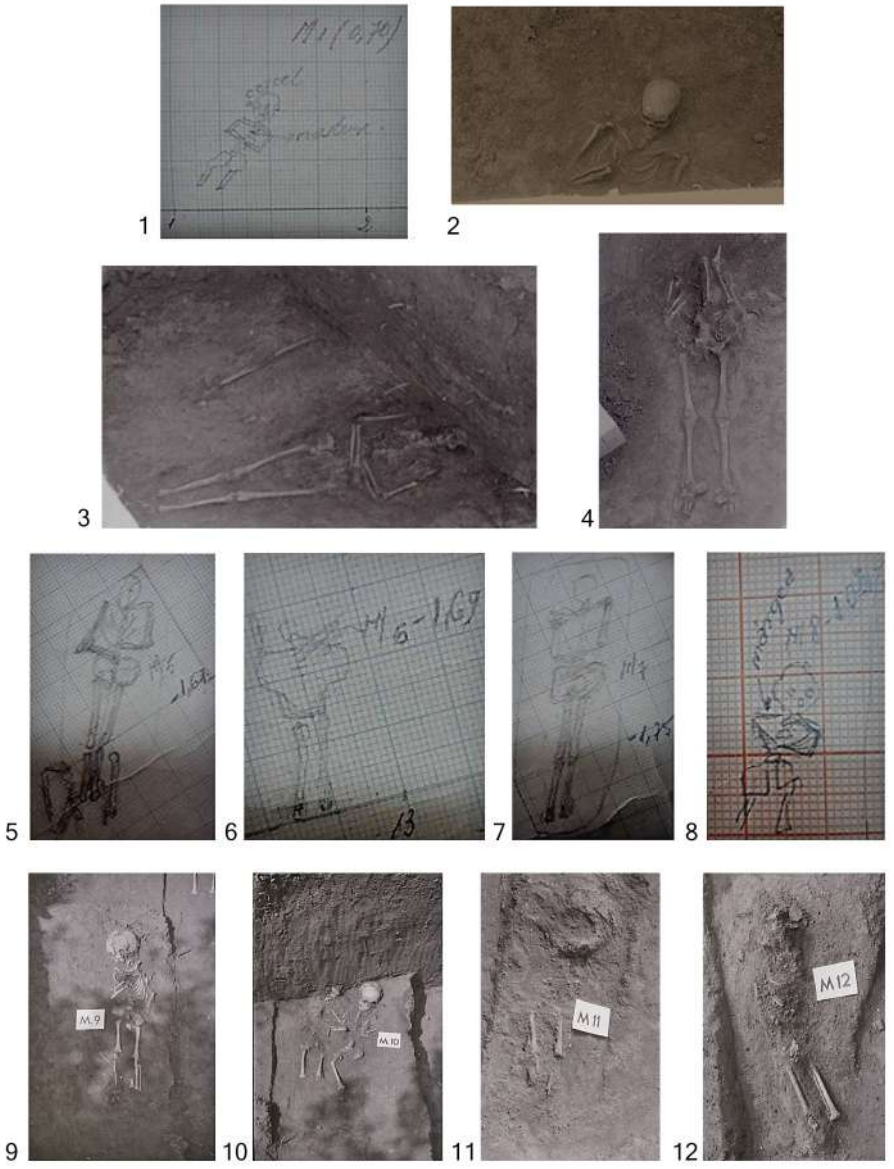
3

4

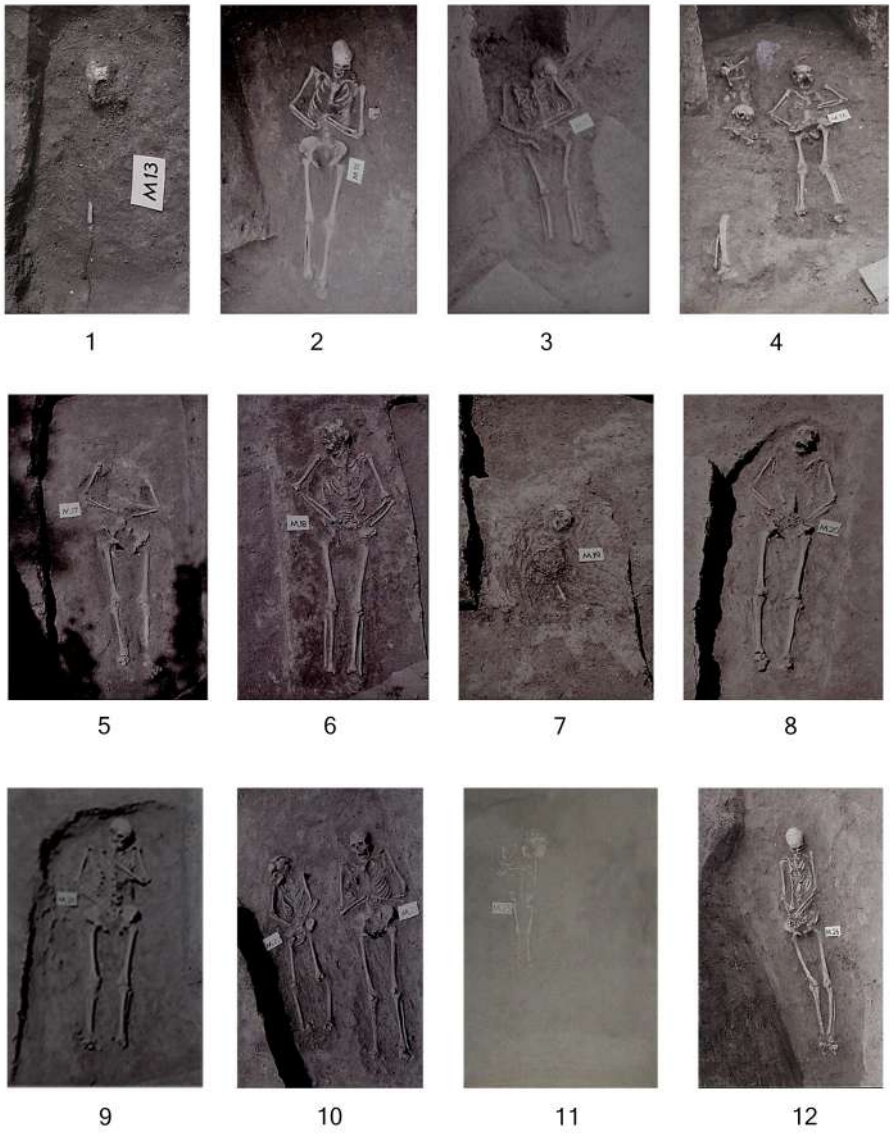

Pl. III. 1-3. Biserica *Precista Mică* (secol XVIII), foto din unghiuri diferite;
4. Pisania din pridvor (20 mai 1855)
Pl. III. 1-3. *Precista Mică* Church (18th century), photo from different angles;
4. The inscription in the porch (May 20th, 1855)

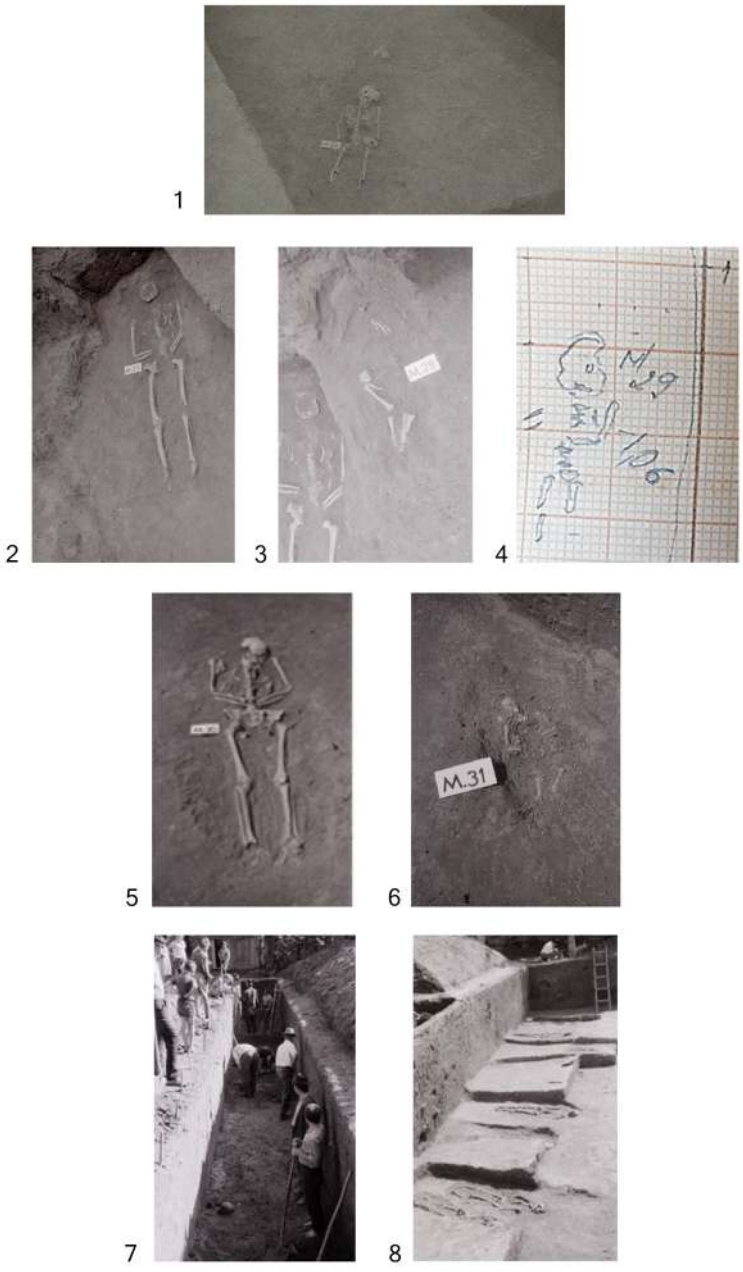
Pl. IV. Morminte de înhumație *in situ* (foto și desen): 1. M.1; 2. Partea superioară a defunctului din M.2; 3. Partea inferioară a scheletului din M.2 și M.3; 4. M.4; 5. M.5; 6. M.6; 7. M.7; 8. M.8; 9. M.9; 10. M.10$_{dublu}$; 11. M.11; 12. M.12

Pl. IV. *In situ* burial graves (photo and drawing): 1. Gr.1; 2. The upper part of the deceased from Gr.2; 3. The lower part of the skeleton in Gr.2 and Gr.3; 4. Gr.4; 5. Gr.5; 6. Gr.6; 7. Gr.7; 8. Gr.8; 9. Gr.9; 10. Gr.10$_{double}$; 11. Gr.11; 12. Gr.12.

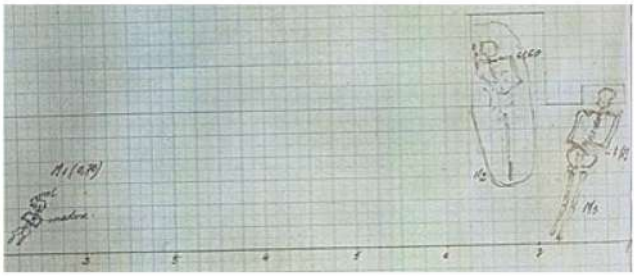
Pl. V. Morminte de înhumație *in situ* (foto): 1. M.13; 2. M.14; 3. M.15; 4. M.16 și M.16a, ultimul cu scheletul deranjat; 5. M.17; 6. M.18; 7. M.19; 8. M.20; 9. M.21; 10. M.22-M.23$_{dublu}$; 11. M.25; 12. M.26

Pl. V. *In situ* burial graves (photo): 1. Gr.13; 2. Gr.14; 3. Gr.15; 4. Gr.16 and Gr.16a, the latter with the disturbed skeleton; 5. Gr.17; 6. Gr.18; 7. Gr.19; 8. Gr.20; 9. Gr.21; 10. Gr.22-Gr.23$_{double}$; 11. Gr.25; 12. Gr.26

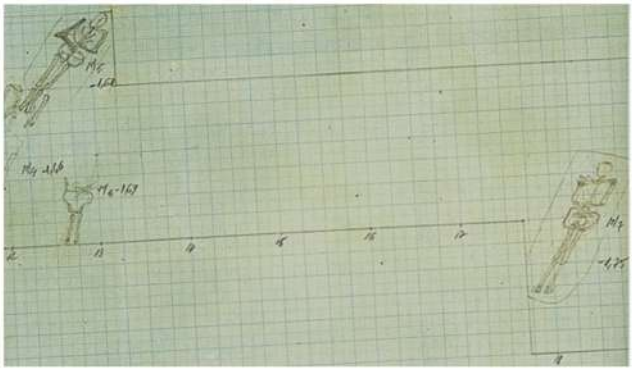

Pl. VI. Morminte de înhumație *in situ* (foto): 1. M.24; 2. M.27; 3. M.28; 4. M.29; 5. M.30; 6. M.31; 7-8. Aspecte de lucru
Pl. VI. *In situ* burial graves (photo): 1. Gr.24; 2. Gr.27; 3. Gr.28; 4. Gr.29; 5. Gr.30; 6. Gr.31; 7-8. Work aspects

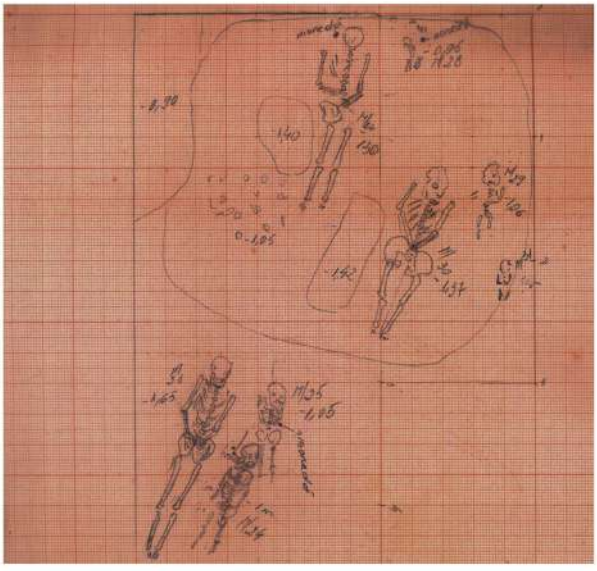
1

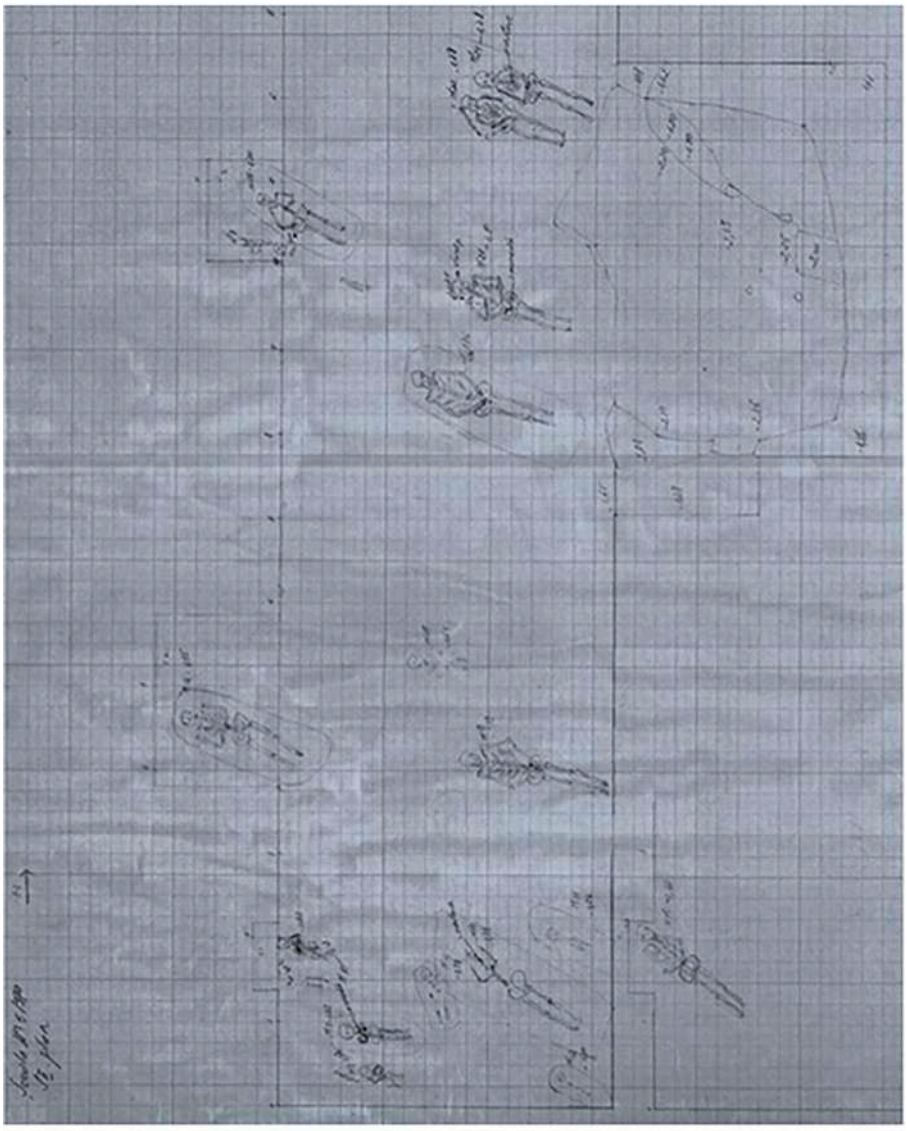
2

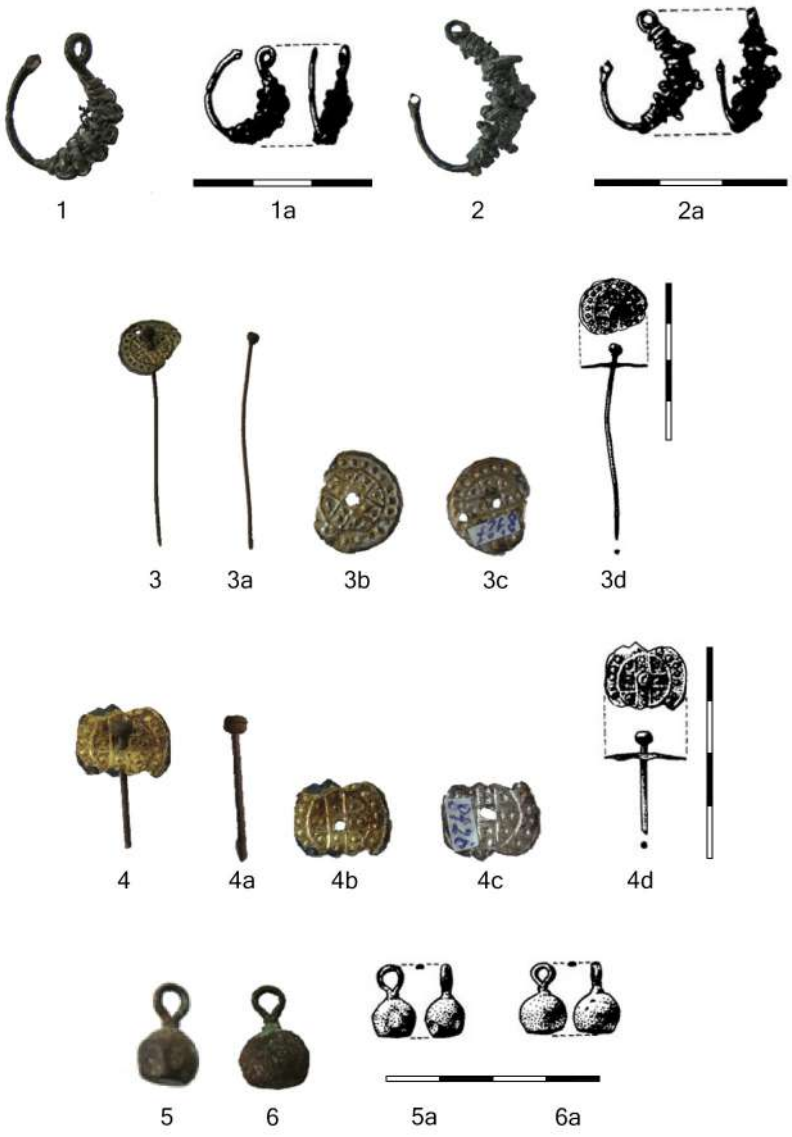
3

Pl. VII. 1-3. Planuri cu desenele mormintelor M.1-M.7 (secțiunea S.I/1969) și M.24-M.31 (secțiunea S. II/1970)
Pl. VII. 1-3. Plans with drawings of the graves Gr.1-Gr.7 (trench S.I/1969) and Gr.24-Gr.31 (trench S. II/1970)

Pl. VIII. Planul cu desenele mormintelor M.8-M.23 (secțiunea S. II/1970)
Pl. VIII. Plan with drawings of the graves Gr.8-Gr.23 (trench S. II/1970)

Pl. IX. Obiecte de podoabă și vestimentație din inventarul funerar: 1-2a. Pereche de cercei din M.24 (inv. 8.428, 8.429); 3-4d. Ace de văl din M.21 (inv. 8.426, 8.427); 5-6a. Nasturi globulari din M.17 (inv. 8.425) și M.23 (inv. 8.424)

Pl. IX. Ornamental and clothing items from the funeral inventory: 1-2a. Pair of earrings from Gr.24 (inv. 8.428, 8.429); 3-4d. Veil pins from Gr.21 (inv. 8.426, 8.427); 5-6a. Globular buttons from Gr.17 (inv. 8.425) and Gr.23 (inv. 8.424)

Pl. X. Monede descoperite în morminte: 1. M.1; 2-3. M.28; 4. M.27; 5. M.25; 6. M.22; 7. M.21; 8. M.16; 9. M.9
Pl. X. Coin finds from the graves: 1. Gr.1; 2-3. Gr.28; 4. Gr.27; 5. Gr.25; 6. Gr.22; 7. Gr.21; 8. Gr.16; 9. Gr.9

Mormânt	An	Schelet		Monede			Perforare (Tip)	Nr. Cat.	Nr. Inv.
		Sex	Vârstă	Metal	Datare	Emitent			
M 1	1970		cca. 1-3 ani	AR	1510-1517	RU	rotund	1	8418
M 9	1970		4-5 ani	AR	1609-1611	SIR	rotund	9	f. inv.
M 16	1970	F	adult	AR	1598	PL	rotund (x2)	8	8419
M 21	1970	F	adult	AR	1595-1603	IO	rotund	7	8423
M 22	1970	F	adult	AR	1520-1534	IO	rotund	6	8417
M 25	1970		sub-adult	AR	1518-1520	IO		5	8421
M 27	1970		adult	Bi	1517-1527	PM	rotund	4	8420
M 28	1970		sub-adult	AR	1510-1517	PM		3	8422
M 28	1970		sub-adult	AR	1488-1490	RU	rotund	2	f. inv.

Tab. 1. Monedele descoperite în necropola Bisericii *Precista Mică*
Table 1. Coins discovered in the necropolis of the *Precista Mică* Church

Mormânt	Schelet	Obiecte de podoabă și vestimentare	Metal	Datare	Nr. Inv.	Obs.
M.1	sub-adult (1-3 ani ?)	cercel	-	-	-	lipsă
M.1	sub-adult (1-3 ani ?)	nasture globular	-	-	-	lipsă
M.8	sub-adult (2-3 ani)	mărgică	-	-	-	lipsă
M.17	adult (sex feminin)	nasture globular	bronz	sec. XV-XVII	8.425	-
M.21	adult (sex feminin)	ace de văl (2)	argint și argint-aurit	sec. XVII	8.426, 8.427	-
M.21	adult (sex feminin)	nasture globular	-	-	-	lipsă
M.23	adult (sex masculin)	nasture globular	bronz	sec. XV-XVII	8.424	-
M.24	sub-adult (probabil sex feminin)	pereche cercei	bronz	sec. XV-XVII	8.428, 8.429	-

Tab. 2. Obiecte de podoabă și vestimentație din mormintele cimitirului bisericii *Precista Mică*
Table 2. Objects of adornment and clothing from the graves of the *Precista Mică* church cemetery